

Werken aan een duurzaam, ondernemend en vernieuwend Noord-Holland

Uitvoeringsagenda Economie
Noord-Holland 2016-2019

WERKEN

INHOUD

3 | Inleiding

4 | 1 Strategisch Beleidskader Economie

- 4 | 1.1 De drie richtinggevende principes: duurzaam, vernieuwend en ondernemend
- 6 | 1.2 Rol, inzet en instrumenten
- 7 | 1.3 De economische thema's

13 | 2 Dashboard welvaart en welzijn

- 13 | 2.1 Achtergrond discussie 'breed welvaartsbegrip'
- 14 | 2.2 Indicatoren welvaart en welzijn
- 15 | 2.3 Resultaten dashboard welvaart en welzijn

21 | 3 Overzicht activiteiten Uitvoeringsagenda Economie

29 | bijlage 1 - Financieel overzicht – globale meerjarenraming

31 | bijlage 2 - Indicatoren welvaart en welzijn

34 | bijlage 3 - Grafieken behorende bij indicatoren dashboard welvaart en welzijn

Inleiding

De provincie Noord-Holland behoort tot de sterkste en vitaalste economische regio's van Nederland. Dit zien we onder meer terug in het Bruto Regionaal Product (20% van het BBP van Nederland), de werkgelegenheid (18% van de banen van Nederland) en de buitenlandse investeringen en vestigingen (nummer 1 van Nederland). Noord-Holland is een economische motor en heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het economische herstel van Nederland na de recessie. Sterke troeven van Noord-Holland zijn onder andere de aanwezigheid van Amsterdam en luchthaven Schiphol, de hoogwaardige en veelzijdige arbeidsmarkt, de kwaliteit van de leefomgeving en rijkdom aan cultuur en historie, het toerisme, de diversiteit van economische sectoren en de aanwezigheid van bijzondere clusters in Noord-Hollandse regio's zoals zeehavens, het luchthavencomplex, de zaadveredeling en de Greenports, het Hilversumse Mediapark, en de internationale handel en export, financiële en zakelijke dienstverlening en creatieve industrie in de Amsterdamse regio. Deze kwaliteiten maken dat Noord-Holland vooral een regio van kansen is met een grote aantrekkingskracht op jongeren, arbeidsmigranten, internationale bedrijven en kenniswerkers, startende creatieve bedrijven, en gesettelde bedrijven met internationale oriëntatie en groeiambities.

De provincie Noord-Holland heeft dus een prima uitgangspositie om een krachtige economische regio te blijven maar niets is gegarandeerd. Zo heeft de recessie ook in onze provincie zijn sporen achtergelaten. In die periode is het aantal faillissementen sterk toegenomen en is de werkloosheid bijna verdubbeld. Naast conjunctuurveranderingen is het voor de economie van belang dat de maatschappij en de wereldeconomie constant in beweging zijn. Ontwikkelingen als de verschuiving van het mondiaal economisch zwaartepunt naar Azië (global shift), de opkomst van robotisering, de transitie naar een duurzame, circulaire economie, de toenemende dominantie van de stad als economisch ecosysteem, de opkomst van de zzp'er, zullen veranderingen teweeg brengen in de economie. Wij zien het als een belangrijke uitdaging om de effecten van die veranderingen op de Noord-Hollandse economie te duiden en daar de juiste antwoorden op te hebben.

In het Coalitieakkoord hebben we aangegeven er alles aan te willen doen om de economische motor harder te laten draaien en de economie duurzaam aan te jagen door ruimte te geven aan vernieuwing, duurzaamheid en ondernemerschap¹⁾. Want een gezonde economie is belangrijk voor iedereen in de provincie. Dit biedt perspectieven op werk en ontplooiing en draagt in belangrijke mate bij aan welvaart en welzijn. Met het Strategisch Beleidskader Economie als vertrekpunt en deze Uitvoeringsagenda Economie als concrete uitwerking daarvan, willen wij die bijdrage aan de economie leveren.

1) Coalitieakkoord Ruimte voor Groei, mei 2015.

STRATEGISCH BELEIDSKADER ECONOMIE

De Uitvoeringsagenda Economie is het uitvoeringsdeel van het Strategisch Beleidskader Economie. Dit beleidskader is vastgesteld door Provinciale Staten op 23 mei 2016. Hierin zijn de hoofdkeuzes gemaakt voor wat betreft de inzet van het provinciaal bestuur voor de regionale economie in Noord-Holland. Deze onderliggende Uitvoeringsagenda laat zien wat we gaan doen en wat het gaat opleveren. De focus is het operationele niveau, de activiteiten en de projecten. De Uitvoeringsagenda gaat over de periode 2016-2019. Jaarlijks rapporteren wij erover, waarbij bekeken wordt of een actualisatie nodig is. Zoals aangegeven in het Beleidskader bevat deze Uitvoeringsagenda ook de uitwerking van het 'dashboard welvaart en welzijn'. Met dit dashboard willen wij periodiek inzoomen op een aantal indicatoren om zo inzicht te geven in de stand van zaken van 'brede welvaart'. Het hoofddoel van het economisch beleid is om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van welvaart en welzijn, ook genoemd 'brede welvaart'¹⁾.

Het Strategisch Beleidskader Economie bevat de hoofdlijnen van het economisch beleid en geeft de door ons gewenste richting van de economie voor de middellange termijn aan. Dat is wat ons betreft een duurzame, vernieuwende en ondernemende economie. Deze drie begrippen 'duurzaam', 'vernieuwend' en 'ondernemend' (zie paragraaf 1.1) zijn richtinggevende principes die wij toepassen op de vijf economische thema's die vallen onder *vestigingsklimaat* (werklocaties, bereikbaarheid, arbeidsmarkt, innovatieklimaat en digitale infrastructuur) en op de *agrosector* en de *internationale marketing en acquisitie* van bedrijven (zie paragraaf 1.2). Overigens betekent dit niet dat al onze activiteiten moeten voldoen aan alle drie principes. Hieronder vatten wij de hoofdlijnen van het Strategisch Beleidskader Economie samen.

1.1 DE DRIE RICHTINGGEVENDE PRINCIPES: DUURZAAM, Vernieuwend EN ONDERNEMEND

1.1.1 Duurzaam

Met het economisch beleid willen wij een duurzame economie stimuleren. Voor het begrip 'duurzaamheid' hanteren wij de definitie van de VN commissie Brundtland uit 1987: *een duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen*. Deze definitie legt ook een relatie met klimaatverandering, milieuverontreiniging, verlies van biodiversiteit en grondstoffenschaarste. Wij zetten in op duurzame groei en de transitie naar een duurzame economie en energievoorziening. Er is daarmee een relatie met onze Beleidsagenda Energietransitie. Deze agenda heeft het bevorderen van de energietransitie zoals afgesproken in het Nationaal Energieakkoord als ambitie geformuleerd. De agenda richt zich ook op een aantal economische (innovatie) thema's zoals industrie (energie-intensieve sector), glastuinbouw (bijdragen aan terugdringen CO₂ uitstoot), en biomassa en groen gas (duurzame energie alternatieven gerelateerd aan de agrosector). De Beleidsagenda Energietransitie maakt onderdeel uit van het programma 'transitie energie en grondstoffen', waar ook circulaire economie en duurzame mobiliteit onderdeel van uitmaken. Onze Uitvoeringsagenda Economie is hiermee verknoopt.

Om het begrip 'duurzaamheid' in relatie tot economie concreter te maken, ook om een inhoudelijk afwegingskader voorhanden te hebben om projecten te kunnen beoordelen of zij bijdragen aan een duurzame economische ontwikkeling, gebruiken wij een set van kenmerken (zie tabel). Deze kenmerken zijn gebaseerd op de benadering van 'people', 'planet' en 'profit'. Een duurzame ontwikkeling gaat dan om de juiste balans tussen de dimensies 'people' (het menselijk kapitaal), 'planet' (het natuurlijk kapitaal) en 'profit' (het economisch kapitaal). Pragmatisch is gekozen voor een set kenmerken, die in de literatuur hierover dominant aanwezig zijn. Een vergelijkbaar model is toegepast in de uitvoering van de motie 'duurzame economie' (2013).

¹⁾ Rapport 'Welvaart in kaart' van de tijdelijke commissie breed welvaartsbegrip (commissie Grashoff), 20 april 2016 (<https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/34298-3.pdf>).

Tabel 1: kenmerken duurzame economische ontwikkeling

Een duurzame economische ontwikkeling draagt bij aan (tussen haakjes kenmerken):		
PEOPLE	PLANET	PROFIT
● Verhogen participatie in het arbeidsproces (arbeidsparticipatie, gelijke kansen, diversiteit) ● Verlagen van economische risico's (arbeidsparticipatie, faillissementen, werkloosheid, bedrijfsopvolging) ● Vergroten perspectieven en inzetbaarheid van mensen (opleidingsniveau, volwassenenonderwijs, deeltijdbanen) ● Vergroten perspectieven van nieuwe generaties (menselijk kapitaal, ruimte voor ontplooiing, arbeidskansen) ● Verbeteren van levensstandaard (inkomensverdeling, eigen woningbezit, tevredenheid, gezondheid, veiligheid, voedselveiligheid en voedselzekerheid)	● Afname van CO₂ uitstoot en andere milieuhinderlijke uitstoot (CO₂ productie, geluid, fijnstof, bodemkwaliteit, nutriënten) ● Afname gebruik (fossiele) grondstoffen Transitie naar circulaire economie (hergebruik producten en grondstoffen, systeeminnovatie, sluitende kringloop) ● Zorgvuldige en efficiënte benutting van ruimte (transformatie, herstructurering, afname leegstand, ruimte-intensivering) ● Energietransitie (toename duurzame energie) ● Behoud of toename van biodiversiteit en natuur (natuur, dierenwelzijn, plantgezondheid)	● Werkgelegenheid (nieuwe arbeidsplaatsen) ● Toegevoegde waarde (bijdrage aan BBP) ● Nieuwe levensvatbare, winstgevende bedrijfs- en verdienmodellen (nieuwe bedrijvigheid, startups, scale-ups, financieringspositie, ketenverkorting) ● Nieuwe kennis, nieuwe materialen en netwerken (productinnovatie, delen van kennis, ontstaan van crossovers) ● Nieuwe markten (concurrentiepositie) ● Waardebewoud (vastgoedwaarde, voorraden)

Bij de beoordeling of een project als duurzaam bestempeld mag worden, wordt deze tabel als afwegingskader gebruikt. We vinden een project duurzaam als in elke kolom van de drie P's in redelijke mate aan tenminste één van de kenmerken wordt voldaan.

Duurzaamheid komt in de Uitvoeringsagenda terug op verschillende plekken. Hier noemen we een paar voorbeelden, voor het volledige uitvoeringsoverzicht zie hoofdstuk 3. Voor werklocaties continueren wij onze inzet voor herstructurering via de HIRB uitvoeringsregeling, waarbij het nemen van duurzaamheidsmaatregelen een speerpunt is. In deze Uitvoeringsagenda focussen we sterker op transformatie en het voorkomen van overaanbod dan we in het verleden deden. Voor havens loopt er de uitvoeringsregeling voor duurzame zeehavens. We gaan experimenteren met circulaire economie via de samenwerking voor de Westas. Via Kansen voor West (uitvoeringsniveau Randstad) dragen wij o.a. bij aan projecten voor CO₂ reductie. Binnen de agrosector bouwen we voort op de Green Deals voor CO₂ hergebruik in glastuinbouw, CO₂ reductie algemeen en afname van de inzet van fossiele brandstoffen door de inzet van warmtenetten. En los van deze Uitvoeringsagenda investeren we via het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland in innovatieve duurzame projecten op gebied van duurzame energie en economie.

1.1.2 Vernieuwend

Een structurele opgave is het versterken van het innoverend vermogen van de economie. Vernieuwing of innovatie is nodig als antwoord op de voortdurende veranderingen in de maatschappij en de economie, zoals verschuivingen in de economische machtsverhoudingen in de wereld, de opkomst van nieuwe markten, nieuwe bedrijfsmodellen, toenemende schaarste van grondstoffen, en de sterke opkomst van de digitale economie. Het bedrijfsleven kan door te innoveren, zich aanpassen aan de nieuwe situatie. Met stilstaan verliest het bedrijfsleven uiteindelijk zijn concurrerend vermogen.

Het richtinggevend principe 'vernieuwend' is in de Uitvoeringsagenda Economie goed terug te zien in de thema's 'digitale infrastructuur', 'agrosector' en 'innovatieklimaat'. We zetten daarvoor diverse instrumenten in. Zo werken we de MKB innovatiefonds uit om (duurzame) innovatie in het MKB te ondersteunen. Binnen het programma Kansen voor West werken we samen met Europa, de rijksoverheid en de Randstadprovincies aan de stimulering van innovatie binnen topsectoren en CO₂ reductie (EFRO subsidies). In de MRA werken we samen om innovatie binnen de prioritaire clusters te bevorderen en werken we met maatschappelijke 'challenges'. Ook investeren we in de onderzoekslocatie Petten, met name de voorbereiding van de nieuw te bouwen Pallas reactor.

1.1.3 Ondernemend

Het derde richtinggevend principe is ondernemerschap. Hieronder verstaan we ook professionaliteit. Ondernemerschap is een belangrijke randvoorwaarde voor economisch succes. Ondernemerschap is een

typische Noord-Hollandse eigenschap, want de Noord-Hollander is van oudsher ondernemend en opportunistisch. Nu zien we bijvoorbeeld met de sterke opkomst van zzp'ers dat ondernemerschap kan zorgen voor een sterk veranderende dynamiek in het economisch landschap. Wij zien het als onze opgave om de juiste randvoorwaarden te scheppen voor ondernemerschap. Dat betekent in eerste instantie zorgdragen voor een uitstekend vestigingsklimaat. Met andere woorden: voldoende ruimte, de juiste kwaliteiten, goede bereikbaarheid, een uitstekende onderwijs- en arbeidsmarkt, een sterk innovatieklimaat en uitstekende digitale bereikbaarheid. Knelpunten zien we met name in het MKB, bijvoorbeeld in de financiering van de bedrijfsvoering, het verkrijgen van geschikt (vaak technisch) personeel en het innoverend vermogen. Ook kan de professionaliteit van sommige sectoren, zoals het toeristisch bedrijfsleven, verbeterd worden. Bij ondernemerschap denken we ook aan dynamiek. Zoals jonge startups die kunnen uitgroeien tot toekomstige leidende bedrijven. Of incubators waar nieuwe ideeën kunnen uitgroeien tot nieuwe bedrijvigheid. Of crossovers die ontstaan uit de samenwerking tussen sectoren.

In de Uitvoeringsagenda is onze belangrijkste focus om ondernemerschap ruim baan te geven door de juiste randvoorwaarden te scheppen (inzet op het vestigingsklimaat). Daarnaast stimuleren we ondernemerschap onder meer met de uitwerking van de MKB (duurzame) innovatiefondsen, het stimuleren van crossovers in topsectoren (o.a. via Kansen voor West), de agrosector (o.a. samenwerking in cluster Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen), het stimuleren van startups en de samenwerking met Science Park Watergraafsmeer. In het kader van de uitwerking van de MKB (duurzame) innovatiefondsen onderzoeken we ook de mogelijkheid en wenselijkheid van het inrichten van een ondernemersloket (één loket gedachte) ter ondersteuning van ondernemers voor o.a. financieringsvraagstukken.

1.2 ROL, INZET EN INSTRUMENTEN

In de Toekomstagenda Noord-Holland zijn 7 rollen gedefinieerd, die gebaseerd zijn op de visie van het Interprovinciaal Overleg op de kerntaken en veranderende rol van provincies, Kompas 2020. In de Uitvoeringsagenda Economie gaan we daarvan uit. De diverse rollen koppelen we aan inzet en instrumenten, om zo beter inzicht te verkrijgen in onze inzet voor de Noord-Hollandse economie. De rollen, inzet en

Figuur 1: rollen, inzet en instrumenten

1.3 DE ECONOMISCHE THEMA'S

In het Strategisch Beleidskader Economie hebben wij ervoor gekozen om zoveel mogelijk uit te gaan van onze verbindende rol als middenbestuur en vanuit die rol vooral te werken aan de optimale condities waarbinnen de economie zich verder kan ontplooiën. Dit betekent dat wij gekozen hebben voor de focus van het versterken van het *vestigingsklimaat*. Met uitzondering van het landbouwbeleid en in mindere mate ook het toerisme, betekent dit ook dat specifiek sectorbeleid niet onze primaire insteek is.

Vestigingsklimaat

Een goed vestigingsklimaat is een cruciale randvoorwaarde voor de economie en bepaalt de aantrekkelijkheid van een regio voor economische activiteiten als de vestiging van (buitenlandse) bedrijven. Regio's en landen concurreren ook onderling voor het aantrekken van bedrijfsvestigingen, investeringen en talent en daarbij is de inzet het aanbieden van een zo aantrekkelijk mogelijk vestigingsklimaat. Dit vestigingsklimaat valt uiteen in diverse vestigingsfactoren. Voor het economisch beleid hebben we de vijf meest relevante uitgelicht:

1. Aantrekkelijke en duurzame werklocaties
2. Goede bereikbaarheid
3. Een veerkrachtige arbeidsmarkt
4. Een sterk innovatieklimaat
5. Uitstekende digitale infrastructuur

Uiteraard zijn er meer vestigingsfactoren die belangrijk zijn. Daarbij denken wij vooral aan een prettige leefomgeving met natuur, recreatieve en culturele voorzieningen, woonmogelijkheden, kwaliteit van water en lucht, enzovoort. Deze komen op andere plekken voldoende aan de orde (zoals Omgevingsvisie, Woonvisie, Metropolaan Landschap, Cultuurbeleid, enzovoort), waarbij wij het economisch perspectief niet vergeten. Andere vestigingsplaatsfactoren zoals fiscaliteit en arbeidswetgeving liggen buiten de scope van de provinciale overheid.

Internationale vergelijking vestigingsklimaat

Het beeld van het Nederlandse vestigingsklimaat wordt ingekleurd door internationale *rankings*, de zogenaamde 'lijstjes'. Zo meet de NFIA (Netherlands Foreign Investment Agency, Monitor Vestigingsklimaat 2015), het vestigingsklimaat van Nederland aan de hand van 7 indicatoren (infrastructuur, locatie en ligging, innovatie, arbeid, fiscaliteit, quality of life, en governance). Een andere bekende *ranking* is de European Cities Monitor van Cushman & Wakefield, die helaas in 2011 voor het laatst verscheen. Deze bracht vanuit het perspectief van internationale bedrijven de aantrekkelijkheid van stedelijke regio's in beeld. In de laatste rapportage (2011) stond Amsterdam op de vierde plek. De top vijf van vestigingsplaatsfactoren volgens geïnterviewde bedrijven destijds waren:

- a. Gemakkelijke toegang tot markten en klanten
- b. Beschikbaarheid van gekwalificeerde mensen
- c. Kwaliteit van telecommunicatie
- d. Bereikbaarheid over de weg naar andere steden en internationale bereikbaarheid
- e. Prijs/kwaliteit verhouding van beschikbare kantoor- en bedrijfsruimte

Een nog bestaande index van concurrerende steden is de Global Power City Index van de MMF (Mori Memorial Foundation) Institute for Urban Strategies. Deze mondiale index brengt de aantrekkingskracht van steden op mensen en bedrijven in beeld op basis van 6 dimensies: economie, R&D, culturele interactie, leefbaarheid, milieu/omgeving en bereikbaarheid. Amsterdam staat op de negende plek (2015). De Europese steden in de top tien zijn: Londen (1), Parijs (3), Berlijn (8), Amsterdam (9) en Wenen (10). In volgorde van hoog naar laag is dit de beoordeling van Amsterdam in vergelijking met andere steden:

- bereikbaarheid (3)
- leefbaarheid (9)
- milieu/omgeving (11)
- culturele interactie (15)
- economie (16)
- R&D (24)

We zullen in voortgangsrapportages de ontwikkeling hierin laten zien.

Economische thema's in doelenboom

De economische thema's hebben we als volgt in een doelenboom verbeeld:

Figuur 2: doelenboom economisch beleid

Hieronder gaan we nader in op de economische thema's. Deze bevat de volgende elementen:

a. Beleidsaannee

Dit gaat over de beleidsveronderstelling die ten grondslag ligt aan de keuze van dit thema voor het economisch beleid. Het beantwoordt in essentie de vraag waarom we denken dat inzet op dit thema bijdraagt aan het hoofddoel van het economisch beleid.

b. Operationele thema's

De operationele thema's zijn de onderwerpen die 'hangen' onder het strategische doel van het economische thema.

c. Indicatoren

Hier geven we de indicatoren aan die we willen meten om inzicht te krijgen in de effectiviteit van de activiteiten²⁾.

d. Financiële inzet 2016-2019

Hier vatten we voor het thema de beoogde financiële inzet samen voor de periode 2016-2019. Deze is gebaseerd op de stand van zaken tot en met de Kaderbrief voor 2017.

1.3.1 Aantrekkelijke en duurzame werklocaties

a. Beleidsaannee

De vestigingsplaatsfactor 'werklocaties' gaat over ruimtelijk-economische aspecten van de economie. Over kantoor- en bedrijventerreinen, havens, detailhandel, en toerisme/verblijfsrecreatie. De beschikbaarheid van kwantitatief en kwalitatief voldoende ruimte voor bedrijvigheid is een belangrijke vestigingsplaatsfactor omdat dit één van de basisvoorwaarden is voor economische ontwikkeling. Zonder deze ruimtelijke basiscondities kan de economie zich niet goed ontplooiën. De basis moet daarom op orde zijn. Door te werken aan optimale aantrekkelijkheid kan de regio ook een concurrentievoordeel verkrijgen ten opzichte van andere regio's c.q. landen. Dit komt tot uiting in het aantrekken van meer bedrijvigheid en investeringen, ook internationaal. Vergroten van 'duurzaamheid' zorgt voor een betere toekomstbestendigheid van locaties, bevordert duurzame bedrijvigheid, verlaagt inzet van grondstoffen en energie, en onnodige inzet van schaarse ruimte. Welvaart en welzijn worden bevorderd door het genereren van nieuwe kansen op de arbeidsmarkt voor huidige en toekomstige generaties, nieuwe kansen voor ondernemerschap, draagvlak voor voorzieningen

²⁾ Het gaat hier om indicatoren op activiteitsniveau. In het Dashboard Welvaart en Welzijn (zie hoofdstuk 3) praten we over indicatoren op het niveau van onze missie c.q. hoofddoel (welvaart en welzijn).

(sponsoring van plaatselijke verenigingen, evenementen, etc.) en een aantrekkelijker en duurzamere leefomgeving.

b. Operationele thema's

- Bedrijventerreinen en kantoorlocaties
- Herstructurering en transformatie
- Detailhandel
- Schiphol
- Zeehavens
- Circulaire economie
- Toerisme en verblijfsrecreatie

c. Indicatoren

Belangrijkste indicatoren:

- Leegstand (m2 kantoor, ha bedrijventerrein en wvo detailhandel)
- Uitgifte werklocaties (ha of m2)
- Herstructurering (ha of m2)
- Transformatie (ha of m2)
- Bedrijfsvestigingen
- Werkgelegenheid
- Bezoekersaantallen

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 14.300.000 (HIRB, herstructurering werklocaties)

€ 4.000.000 (WED³⁾, water als economische drager)

€ 9.400.000 (havenontwikkeling)

€ 4.700.000 (investeringsimpuls duurzame zeehavens)

€ 695.000 (detailhandel)

€ 175.000 (monitoring)

€ 1.600.000 (toerisme)

€ 2.500.000 (bijdrage aan Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord)

Totaal: € 37.370.000

1.3.2 Goede bereikbaarheid

a. Beleidsaannname

De vestigingsplaatsfactor 'bereikbaarheid' gaat over de bereikbaarheid (weg, spoor, water en lucht; zowel personen- als goederenvervoer) van de economische gebieden in de provincie Noord-Holland. Uit onderzoek en de literatuur⁴⁾ blijkt dat bereikbaarheid, met name internationale bereikbaarheid, door bedrijven gezien wordt als één van de belangrijkste randvoorwaarden voor vestiging. Hoe korter en betrouwbaarder de reis, des te aantrekkelijker is een gebied voor wonen, werken en recreëren. Voor internationale bedrijven is bereikbaarheid door de lucht (Schiphol) één van de belangrijkste vestigingsplaatsfactoren. Naast het aantrekken van bedrijvigheid, kan een goede bereikbaarheid ook het economisch functioneren van een regio efficiënter maken (minder reistijdverlies).

b. Operationele thema's

De operationele thema's voor bereikbaarheid worden in de Omgevingsvisie uitgewerkt en de investeringen in bereikbaarheid worden opgenomen in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI). Voor het economisch beleid in relatie tot bereikbaarheid zijn de volgende drie thema's relevant:

- Mobiliteit op het land
- Internationale connectiviteit (Schiphol, spoor)
- Logistiek

c. Indicatoren

N.v.t. (dit valt onder de Omgevingsvisie en PMI).

3) De middelen van WED zijn gealloceerd voor waterrecreatie (€ 2 mln) en ontwikkeling zeehavens (€ 2 mln, vorm waarin nog uit te werken).

4) Zie bijvoorbeeld de European Cities Monitor van Cushman & Wakefield en de Global Power Cities Index.

d. Financiële inzet 2016-2019

N.v.t. (investeringen in bereikbaarheid worden opgenomen in het PMI).

1.3.3 Een veerkrachtige arbeidsmarkt**a. Beleidsaanne**

De vestigingsplaatsfactor 'arbeidsmarkt' gaat over de beschikbaarheid van (kwantitatief en kwalitatief) voldoende personeel. De beschikbaarheid van arbeid is één van de klassieke productiefactoren van de economie en is een basisvoorwaarde voor bedrijven die zich ergens willen vestigen. Een veelzijdige, hoogwaardige en flexibele arbeidsmarkt is een belangrijke kracht voor de concurrentiepositie van een regio. Vergroten van 'veerkracht' betekent wat ons betreft: duurzame balans van vraag en aanbod; arbeidsmarkt zonder schotten tussen sectoren; onderwijs kan snel reageren op veranderingen in de markt; optimale uitwisselbaarheid van mensen; overstappen van werk naar werk gaat makkelijk; maximale inzet van 'human capital'.

b. Operationele thema's

- Aansluiting onderwijs op arbeidsmarkt
- Werk naar werk
- Inclusieve arbeidsmarkt

c. Indicatoren

- Kwantiteit en kwaliteit van mismatch onderwijs-arbeidsmarkt t.o.v. 2015
- Vervulde technische vacatures
- intersectorale arbeidsverplaatsingen
- Aandeel inclusieve ondernemers
- Banen voor mensen met achterstand op arbeidsmarkt

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 2.600.000

1.3.4 Een sterk innovatieklimaat**a. Beleidsaanne**

De vestigingsplaatsfactor 'innovatieklimaat' gaat over het innoverend vermogen en de mate van, en de wijze waarop kenniseconomie onderdeel is van het economisch DNA van de regio. Dit haakt aan op de structurele trend in met name de westerse landen dat de economie steeds verder verandert in een kenniseconomie en steeds minder het karakter van een maakeconomie heeft. Een regio met de kenmerken van een hoogwaardige kenniseconomie zal eerder bedrijven aantrekken die sterk verbonden zijn met kennis als een productiefactor. Dit kan leiden tot clustervorming, specialisaties en betere marktkansen voor bedrijven met nicheproducten. Een regio met een sterk innoverend vermogen heeft ook meer potentie op starters en groei. Kennis leidt tot nieuwe producten en waardecreatie. Het delen van kennis en samenwerking tussen stakeholders bevordert het ontstaan van crossovers (nieuwe producten en bedrijfsmodellen die sectoren en oude modellen overstijgen).

b. Operationele thema's

- Innovatie in het MKB
- Duurzame innovatie
- Startups en incubators
- Innovatiebevordering en CO2 reductie via Kansen voor West (Europa/Randstad)
- Onderzoekslocatie Petten
- Versterken HBO activiteiten in Noord-Holland Noord

c. Indicatoren

Belangrijkste indicatoren:

- Aantal ondersteunde innovatieprojecten (in MKB)
- Aantal startups en scale-ups
- Uitgaven in R&D
- Ontwikkeling werkgelegenheid en toegevoegde waarde in kennisintensieve sectoren

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 6.083.000 (innovatieklimaat MRA samenwerking)

€ 8.000.000 (MKB innovatiefonds)

€ 10.000.00 (duurzaam innovatiefonds)

€ 9.000.000 (cofinanciering Kansen voor West, reserve cofinanciering Europese projecten)

totaal: € 33.083.000

1.3.5 Uitstekende digitale infrastructuur**a. Beleidsaannname**

Bij de vestigingsplaatsfactor 'digitale infrastructuur' gaat het primair om de beschikbaarheid van breedband als randvoorwaarde voor de vestiging en operatie van bedrijven. Bedrijven vinden het aantrekkelijker om zich te vestigen in een omgeving waar de digitale infrastructuur op een hoog niveau staat dan in gebieden waar dit nog niet goed geregeld is. Breedband is ook een essentiële randvoorwaarde bij de ontwikkeling van nieuwe vormen van digitale dienstverlening en bv. zorg op afstand (domotica). Ook is breedband een randvoorwaarde voor nieuwe vormen van werken, zoals thuis werken. Breedband kan daarmee een bijdrage leveren aan een betere geografische verdeling van economische activiteiten in de provincie.

b. Operationele thema's

- Breedband internet

c. Indicatoren

Vooralsnog: besluit over inzet voor verhoging van dekkingsgraad breedband. Daarna: dekkingsgraad snel internet (minimaal 100 mbps) in Noord-Holland.

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 600.000

1.3.6 Aantrekken van internationale bedrijven**a. Beleidsaannname**

Internationale bedrijven zijn goed voor 15% van de werkgelegenheid en 30% van de investeringen in R&D in Noord-Holland. Zij zorgen voor goede aansluiting op internationale netwerken, waar het MKB ook van kan profiteren. Noord-Holland is met de aanwezigheid van de nationale luchthaven Schiphol en topmerk Amsterdam de meest internationaal georiënteerde provincie van Nederland. Met een gericht marketing- en acquisitiebeleid kan optimaal geprofiteerd worden van deze unieke positie. Vestiging van buitenlandse bedrijven zorgen per saldo voor nieuwe werkgelegenheid (geen verplaatsing van bestaande bedrijvigheid elders in de regio) en nieuwe toegevoegde waarde en dragen daarmee rechtstreeks bij aan de economie van Noord-Holland.

b. Operationele thema's

- Acquisitie
- Handelsbevordering/ internationalisering MKB
- Marketing
- Internationale contacten

c. Indicatoren

- Aantal nieuwe vestigingen van internationale bedrijven in Noord-Holland
- Werkgelegenheid van de vestiging van nieuwe internationale bedrijven in Noord-Holland

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 475.000

1.3.7 Een sterke en duurzame agrosector**a. Beleidsaannname**

De agrosector heeft een aanzienlijk economisch belang, met name op het gebied van export en innovatie, en een grote ruimtelijke impact op Noord-Holland. 60% van het oppervlak van Noord-Holland is gerelateerd aan de agrosector. In Nederland zijn de clusters Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en Agri & Food benoemd als topsectoren. Noord-Holland is daarin een belangrijke speler met o.a. twee Greenports. Met name op het gebied

van duurzaamheid en vernieuwing liggen er opgaven c.q. kansen. Een duurzame agrosector is van groot belang, gezien de impact van de sector op het ruimtegebruik in onze provincie.

b. Operationele thema's

Behoud en versterking van vijf ruimtelijk-economische landbouw- en visserij clusters:

- Greenport Aalsmeer
- Greenport Noord-Holland Noord
- Agri & Food MRA
- Seed Valley
- Visserij

c. Indicatoren

- Groei bedrijven
- Groei van geschoold personeel
- Uitrol van CO₂ netwerk
- Vestiging bedrijven

d. Financiële inzet 2016-2019

€ 2.252.000 (landbouw - Greenports en projecten)

€ 504.000 (bijdrage landbouw aan POP programma)

€ 1.200.000 (duurzame landbouw)

€ 250.000 (transitie IJsselmeervisserij)

€ 2.500.000 (geothermie en warmtenetten)

€ 9.850.000 (reserve TWIN-H herstructurering glastuinbouw)

€ 100.000 (bijdrage uit Beleidsagenda Energietransitie aan verduurzaming van Greenport NHN)

totaal: € 16.656.000

1.3.8 Relatie van andere portefeuilles met economisch beleid

Een deel van de activiteiten die genoemd worden in de Uitvoeringsagenda Economie valt onder andere portefeuilles dan de economische portefeuille. Dit betekent dat de verantwoordelijkheid voor de maatregelen en het rapporteren daarover aan Provinciale Staten, enzovoort, bij andere portefeuillehouders horen. Het overzicht daarvan is deze tabel:

Tabel 2: overzicht verantwoordelijkheden overige portefeuilles

Maatregel	Portefeuille duurzaamheid/ Energietransitie	Portefeuille mobiliteit/ havens	Portefeuille Europa	Portefeuille waterrecreatie	Portefeuille arbeidsmarkt
Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens		€ 4.700.000			
Zeehavenontwikkeling Zeehavenontwikkeling / watergebonden bedrijvigheid (WED)		€ 9.700.000 € 2.000.000			
Uitvoering Agenda Arbeidsmarkt					€ 2.600.000
Fonds duurzame innovatie in het MKB	€ 10.000.000				
Cofinanciering Kansen voor West			€ 9.000.000		
WED bijdrage aan uitvoering Waterrecreatievisie				€ 2.000.000	
Verduurzaming Greenport Noord-Holland Noord	€ 100.000				

Wat betreft Europa, naast onze inzet op Kansen voor West (EFRO) en plattelandsontwikkeling (POP) blijven wij Europese programma's volgen en zullen wij de kansen benutten die voor de van uitvoering van ons beleid vanuit Europese programma's ontstaan.

DASHBOARD WELVAART EN WELZIJN

Het hoofddoel van het economische beleid is het bevorderen van welvaart en welzijn door een duurzame, vernieuwende en ondernemende economie (zie doelenboom). Wij gaan ervan uit – en hebben dat ook onderbouwd – dat onze activiteiten en instrumenten die voortvloeien uit het economisch beleid, een aannemelijke bijdrage leveren aan dit hoofddoel. Wij vinden het belangrijk om te benadrukken dat het om *aannemelijke* bijdragen gaat, want het aantonen van de directe toegevoegde waarde van de provinciale overheid in de economie is zeer lastig⁵⁾. Economische effecten komen tot stand door een groot aantal externe factoren, waarvan de conjunctuur wellicht de belangrijkste is. Wij willen daarom realistisch zijn ten aanzien van onze eigen invloed op het krachtenveld van de economie. Dat neemt niet weg dat wij onze rol voor het versterken van de regionale economie en ons hoofddoel welvaart en welzijn zinvol en van groot belang achten. Wij zien het dashboard vooral als barometer voor welvaart en welzijn, en niet als middel om een herleidbaar effect van onze beleidsinzet terug te zien. De indicatoren die wij op activiteitsniveau noemen, zijn daarvoor wel bedoeld.

In het Strategisch Beleidskader Economie hebben wij aangegeven dat wij de stand van zaken van ‘welvaart en welzijn’ periodiek in beeld willen brengen, in de vorm van een ‘barometer welvaart en welzijn’. Wij hebben daarbij gezegd dat wij ons daarbij laten inspireren door de Sociale Monitor Welvaart en Welzijn (CBS) en de recente discussie rond ‘breed welvaartsbegrip’ (commissie Grashoff). Het ‘Dashboard Welvaart en Welzijn’ in dit hoofdstuk is, vooruitlopend op monitors die (inter)nationaal in ontwikkeling zijn, onze eerste uitwerking hiervan. Op dit moment is de (inter)nationale discussie over het inzichtelijk en meetbaar maken van welvaart en welzijn nog erg in beweging en nog verre van geharmoniseerd. Wij houden er rekening mee dat de komende jaren nieuwe inzichten en standaarden kunnen leiden tot aanpassingen en verbeteringen aan ons dashboard.

2.1 ACHTERGROND DISCUSSIE ‘BREED WELVAARTSBEGRIP’

Er bestaat veel onderzoek, literatuur en discussie over de vraag wat precies verstaan moet worden onder het begrip ‘welvaart’. Een belangrijke bijdrage aan het internationale debat hierover is geleverd door de commissie Stiglitz⁶⁾ (2009). De kern van het debat is dat welvaart in brede zin in de alledaagse werkelijkheid meer omvat dan de omvang van het nationaal en het persoonlijk inkomen. Ook aspecten als gezondheid, geluk, veiligheid, goed onderwijs en goede huisvesting worden ervaren als welvaartscomponenten. In de praktijk wordt het BBP echter steeds meer gelijkgesteld als indicator voor materiële welvaart en vooruitgang, hoewel het hier nooit voor bedoeld was. Het BBP is een belangrijke, robuuste en internationaal geharmoniseerde en dus vergelijkbare indicator, maar geeft alleen de omvang van de economie aan. De Tweede Kamer heeft in oktober 2015 een parlementaire onderzoekscommissie ‘breed welvaartsbegrip’ in het leven geroepen onder leiding van Rik Grashoff om de stand van zaken rondom het denken en meten over welvaart en welzijn in beeld te brengen. Op 20 april 2016 is de eindrapportage verschenen⁷⁾. De commissie Grashoff adviseert het kabinet om het CBS te verzoeken om een jaarlijkse Monitor Brede Welvaart te publiceren. Omdat er internationaal diverse goede voorbeelden bestaan, maar harmonisatie ontbreekt, adviseert de commissie om aansluiting te zoeken bij een aantal voorbeelden, zoals de ‘Better Life Index’ van de OECD⁸⁾.

5) Randstedelijke Rekenkamer: Evaluatie Provinciaal Economisch Beleid, januari 2011.

6) Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, ingesteld door voormalig president van Frankrijk, Nicolas Sarkozy in 2008. De commissie Stiglitz suggereert diverse indicatoren en maakt een belangrijk onderscheid in de dimensies ‘hier en nu’, ‘later’ en ‘elders’.

7) Rapport ‘Welvaart in kaart’ 20 april 2016 <https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/34298-3.pdf>.

8) <http://www.oecdbetterlifeindex.org/#/0000000000>

2.2 INDICATOREN WELVAART EN WELZIJN

Er zijn zeer veel indicatoren die een relatie hebben met 'brede welvaart' in de genoemde bronnen.

Vooruitlopend op de ontwikkeling van een Monitor Brede Welvaart door het CBS hebben wij voor een set indicatoren gekozen die aan de volgende criteria voldoen:

- Cijfers moeten een relatie hebben met 'brede welvaart' (hoofddoel welvaart en welzijn) en mogen niet te ver afstaan van het economisch beleid;
- Cijfers moeten te verkrijgen zijn via toegankelijke en betrouwbare bronnen (zoals CBS);
- Er moet enige zekerheid zijn dat cijfers regelmatig geactualiseerd worden;
- Cijfers moeten bij voorkeur betrekking hebben op Noord-Holland;
- Cijfers moeten vergelijkbaar zijn met tenminste die van Nederland totaal en het liefst ook met Europa;

Deze barometer vormt daarmee een 'groeimodel' dat de komende jaren, in navolging van de (inter)nationale ontwikkelingen, kan worden uitgebreid en verfijnd.

Conform het advies van de Commissie Breed Welvaartsbegrip hebben we ervoor gekozen om aansluiting te zoeken bij de indeling van de Better Life Index van de OECD. Ons dashboard is echter geen exacte kopie daarvan, omdat er daarmee niet voldaan kan worden aan de vijf bovengenoemde criteria. In [bijlage 2](#) zijn de indicatoren omschreven. Deze zijn ingedeeld in acht dimensies: (1) economie, (2) demografie, (3) wonen, (4) inkomen en vermogen, (5) werk, (6) opleiding, (7) levensgeluk, en (8) milieu en leefomgeving. Deze dimensies zijn geïnspireerd op de thema's van de Better Life Index.

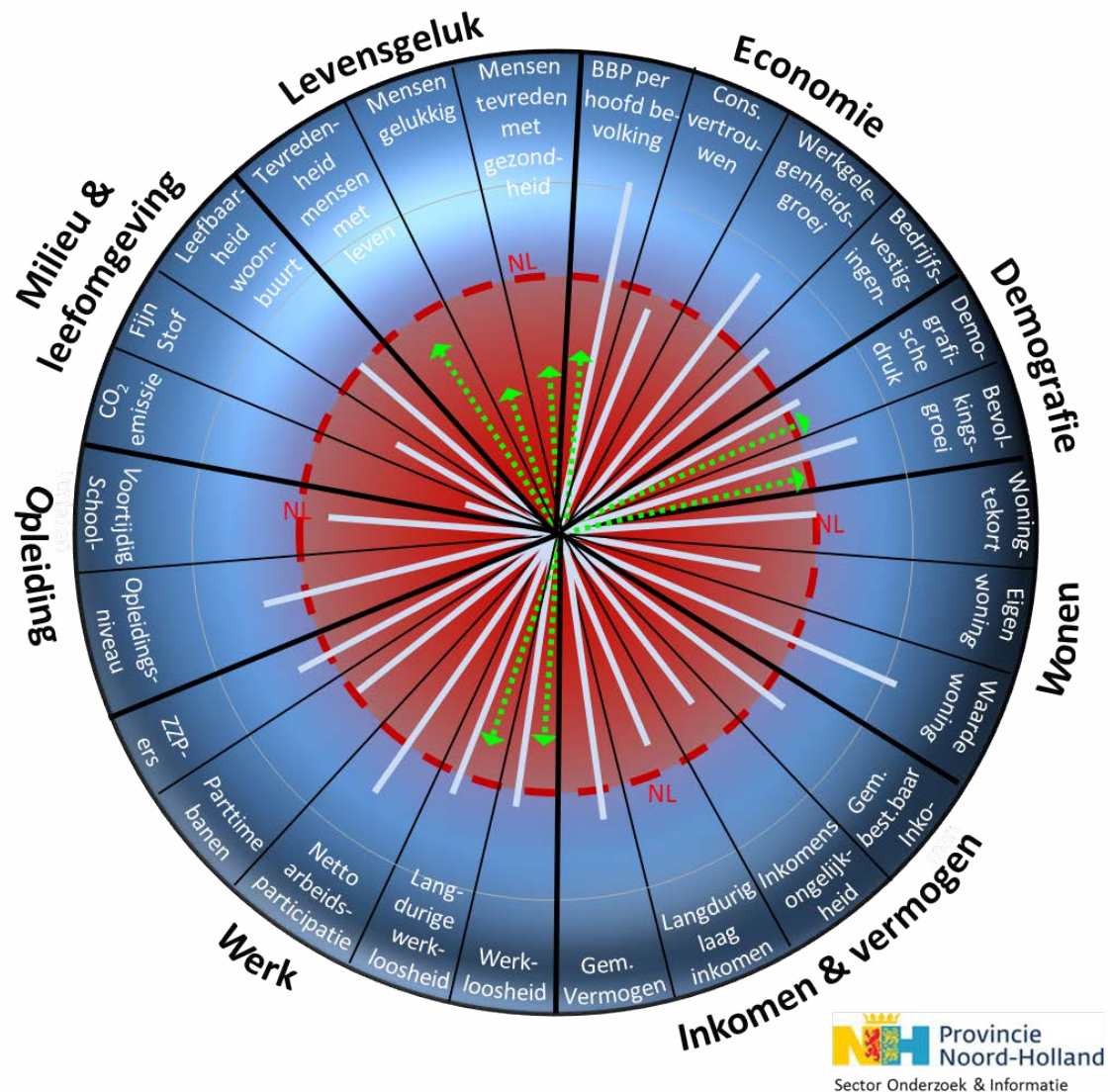
Figuur 3: indicatoren welvaart en welzijn

2.3 RESULTATEN DASHBOARD WELVAART EN WELZIJN

Hieronder de resultaten van de acht dimensies zien van welvaart en welzijn. In [bijlage 3](#) kunt u de grafieken behorende bij de indicatoren van de acht dimensies zien.

2.3.1 Het dashboard in één oogopslag

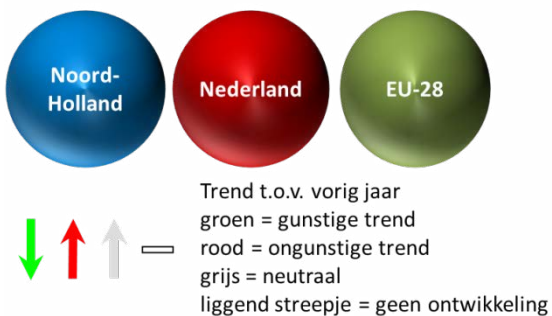
Uitleg totaaloverzicht:

- De grijze lijnen geven per indicator de relatieve score weer van Noord-Holland ten opzichte van Nederland. De binnenste rode cirkel geeft het niveau weer van Nederland.
- Eén score per indicator voor Noord-Holland, voor het meest actuele jaar, d.w.z. per indicator kan dat verschillen.
- Hoe verder de grijze lijn buiten de werland weergegeven.
- Hoe verder de blauwe lijn buiten de rode cirkel reikt, hoe beter Noord-Holland scoort ten opzichte van Nederland.
- Sommige indicatoren zijn omgekeerd geschaald, een negatieve waardering leidt dan tot een lage score, voorbeeld: hogere CO₂ emissies = een lage score; een lage werkloosheid = een hoge score.
- Waar een waardering van de richting van een indicator niet evident is, (bv. bij % zzp'ers of % eigen woning) geeft het lijntje de waarde van betreffende indicator weer.
- Daar waar een internationale vergelijking met EU cijfers mogelijk is , staat de EU score aangegeven met een groene pijl .
- Voor het thema levensgeluk ontbreken (nog) Noord-Hollandse scores. Daar is alleen via een groene pijl de score van EU t.o.v. Nederland weergegeven.

2.3.2 De resultaten van het dashboard welvaart en welzijn per dimensie

Leeswijzer:

Kleurcode bollen:

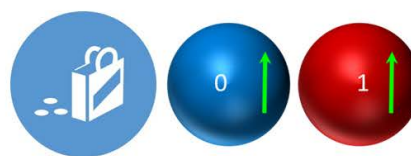
Economie

BBP per hoofd van bevolking (2014)

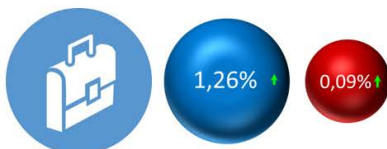

Consumentenvertrouwen

(2016, van +100 (zeer positief) tot -100 (zeer negatief))

Werkgelegenheidsgroei (2015)

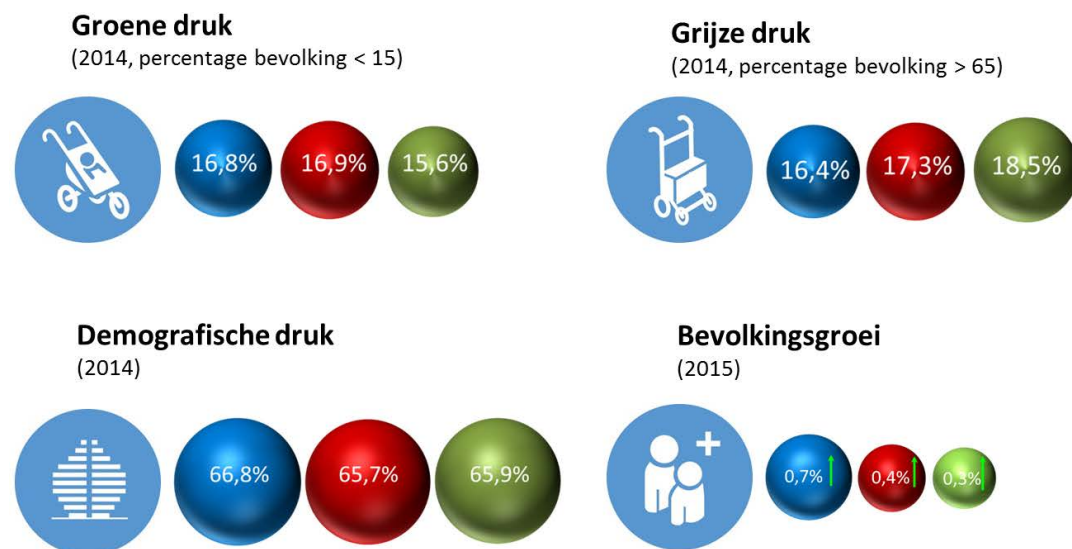

Aantal bedrijfsvestigingen (2015)

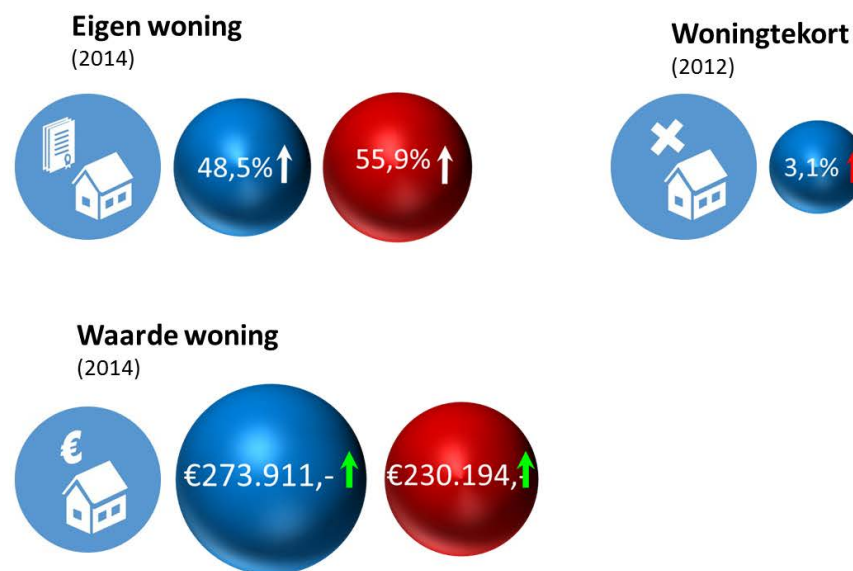
Met de dimensie 'economie' laten we een aantal algemene macro-economische indicatoren zien. Hier zien we ook goed de relatieve economische positie van Noord-Holland ten opzichte van Nederland terug. De grote bijdrage (20%) van Noord-Holland aan het nationale BBP vertaalt zich o.a. in een hoog BBP per hoofd van de bevolking. Opvallend is verder de hogere groei van werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen ten opzichte van Nederland.

Demografie

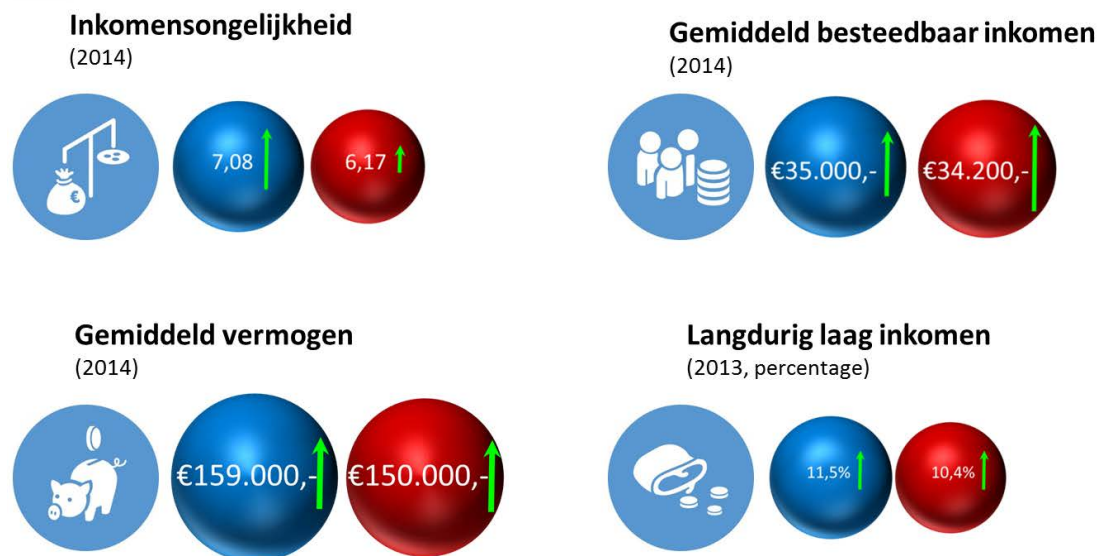
De demografische druk gaat over de verhouding van de bevolking van 15-65 jaar (grotendeels de potentiële beroepsbevolking) met het saldo van het jongere deel (groene druk) en het oudere deel (grijze druk) van de bevolking. In essentie gaat het hier om het deel van de bevolking dat door werkzaamheden waarde toevoegt aan de economie en het deel dat dat niet doet. Noord-Holland scoort iets beter dan Nederland totaal, met name op het gebied van grijze druk. De bevolking van Noord-Holland groeit harder dan die van Nederland en Europa.

Wonen

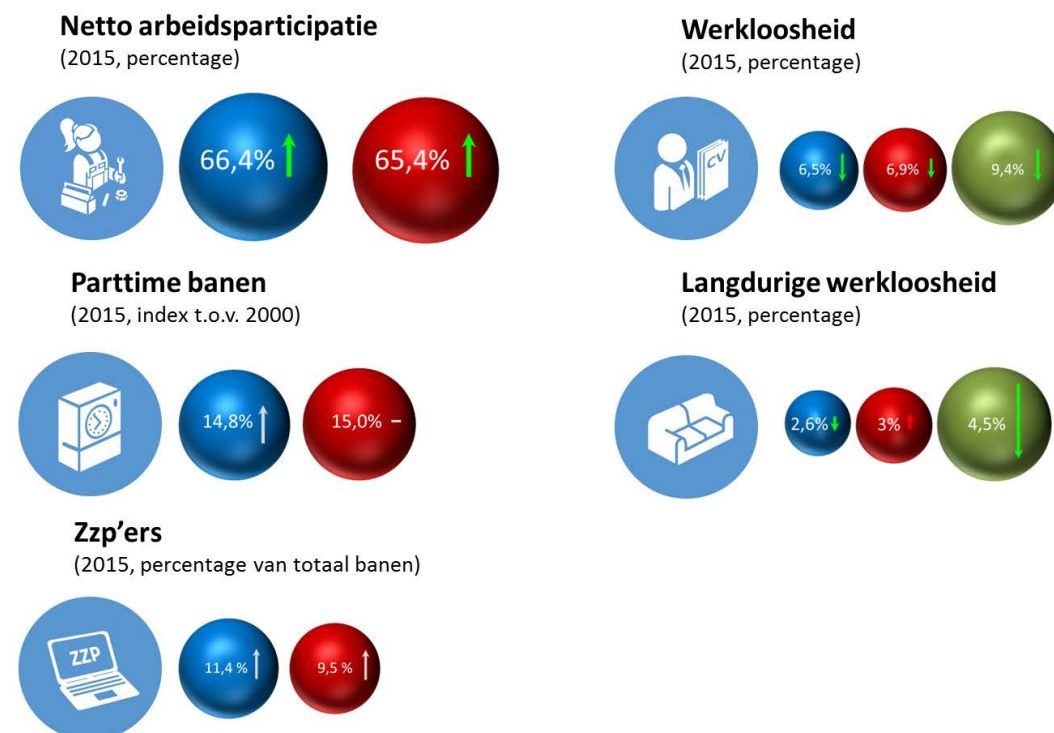
In de dimensie 'wonen' zien we dat iets minder dan de helft van de huishoudens in Noord-Holland een eigen woning bezit. Dit beeld wordt deels bepaald door het verhoudingsgewijs lage percentage koopwoningen in Amsterdam. In Nederland ligt het percentage duidelijk hoger. De gemiddelde waarde van de eigen woning is in Noord-Holland aanzienlijk hoger dan in Nederland totaal. Het woningtekort geeft informatie over de verhouding tussen woningaanbod en woningbehoefte.

Inkomen & vermogen

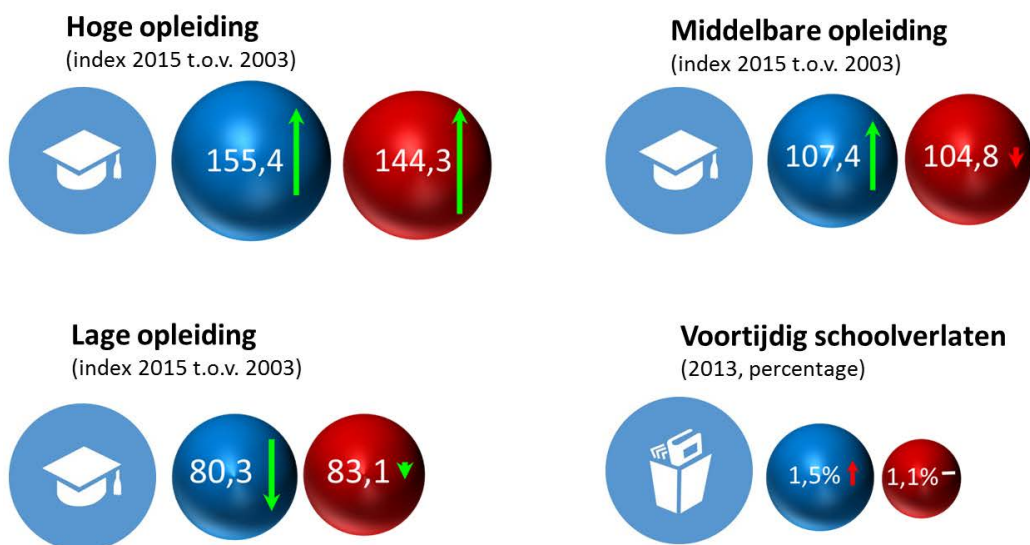
Met 'inkomen & vermogen' wordt ingezoomd op de economische positie van huishoudens. Hier valt op dat de verschillen in Noord-Holland groter zijn dan het gemiddelde van Nederland: grotere inkomensongelijkheid en groter aandeel van langdurig laag inkomen. Gemiddeld is de Noord-Hollander een fractie rijker dan de gemiddelde Nederlander.

werk

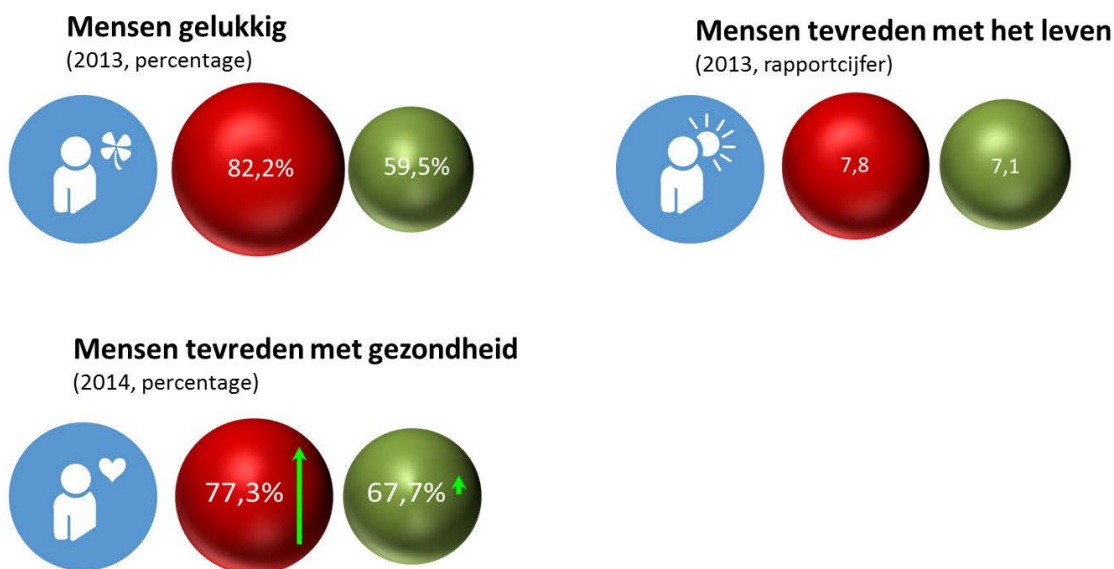
In de dimensie 'werk' zien we dat Noord-Holland een iets gunstigere arbeidsmarktontwikkeling laat zien dan Nederland als geheel. De arbeidsparticipatie ligt iets hoger en de werkloosheid iets lager. In vergelijking met Europa is de werkloosheid veel lager. De figuur over het aandeel van zzp'ers in het totaal van banen laat zien dat dit een trend in de arbeidsmarkt is die zich sterk in Noord-Holland manifesteert.

Opleiding

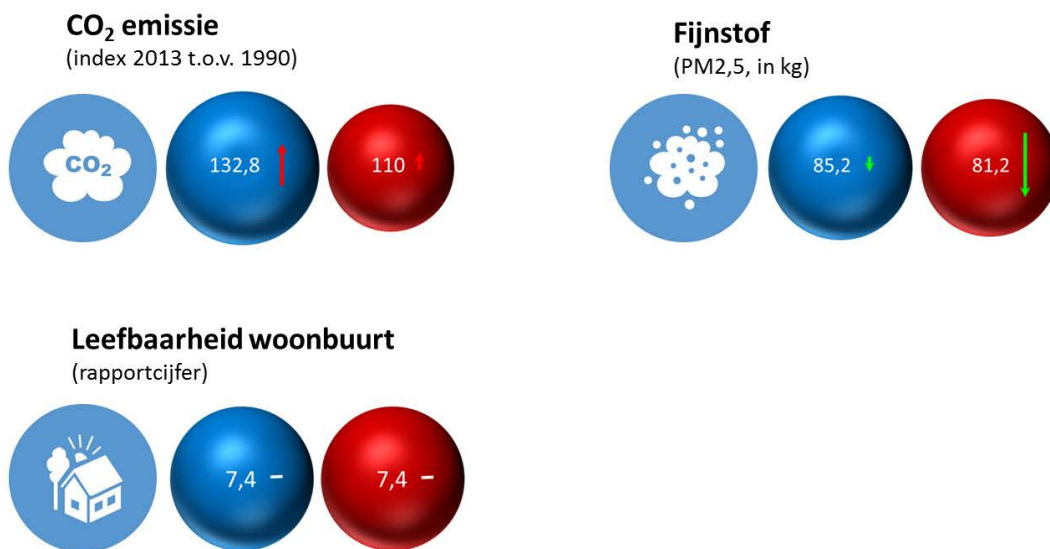
De figuren van de dimensie 'opleiding' laten een opvallende beweging zien. Het aandeel Noord-Hollanders met hoge opleidingen is vanaf 2003 fors toegenomen. De middelbare opleiding zijn iets toegenomen, terwijl het aandeel van lage opleidingen duidelijk afneemt. Per saldo is er dus sprake van aanzienlijke stijging van het opleidingsniveau. Deze trend is grosso modo een nationale trend, maar manifesteert zich wel sterker in Noord-Holland. Noord-Holland presteert echter wel slechter op het gebied van voortijdig schoolverlaten.

Levensgeluk

In het onderdeel 'levensgeluk' wordt de score van Nederlandse mensen weergegeven over hun perceptie van geluk, gezondheid en tevredenheid met het leven. Hier zijn geen Noord-Hollandse cijfers bekend. De Nederlandse waarderingen zijn echter wel vergelijkbaar met de Europese en daarom interessant om mee te nemen. Nederland scoort hoog in de Europese vergelijking. Op het thema 'geluk' staat Nederland zelfs op de eerste plaats.

Milieu & leefomgeving

In de dimensie 'milieu en leefomgeving' wordt een aantal aspecten getoond die een indruk geven van milieudruk door emissies en van de subjectieve waardering van de leefomgeving door bewoners. Hier zien we dat Noord-Holland slechter presteert qua CO₂- en fijnstofuitstoot dan Nederland. De trend voor CO₂ is nog steeds stijgend en die van fijnstof is dalend. Inwoners van Noord-Holland waarderen de leefbaarheid van de woonbuurt gemiddeld op een 7,4 net als in Nederland in zijn geheel.

OVERZICHT ACTIVITEITEN UITVOERINGSAGENDA ECONOMIE

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
1. Aantrekkelijke en duurzame werklocaties	a) We versterken de economie van regio Noord-Holland Noord via de regionale samenwerking (Bestuurlijk Afstemmingsoverleg Noord-Holland Noord) en het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord.	Rol: opdrachtgever en partner Inzet: realiseren en verbinden Instrumenten: ontwikkelingsbedrijf NHN en bestuurlijk overleg	Gemeenten van Noord-Holland Noord (Bestuurlijk Afstemmingsoverleg NHN) en Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord (ONHN). de samenwerking is vastgelegd in een Samenwerkings-overeenkomst die loopt tot en met 2017. In totaal brengen partijen € 2,5 mln op, waarvan de PNH de helft voor rekening neemt.	Continu, via jaarplannen activiteitenprogramma's tot en met 2017. Eind 2016 besluitvorming over continuering van de Samenwerkings-overeenkomst.	Diverse projecten en activiteiten zoals opgenomen in het activiteitenprogramma ten aanzien van regio-marketing, ondernemers- en vestigingsklimaat, arbeidsmarkt en toerisme.	Versterken vestigingsklimaat	ONHN ontvangt bijdrage aan de hand van activiteitenprogramma en de resultaten worden in kwartaalrapportages gemonitord.
	b) In Noord-Holland Zuid de bestaande Plabeka afspraken over programmering en transformatie van kantoor- en bedrijventerreinen bijstellen.	Rol: bemiddelaar en regelaar Inzet: verbinden en regelen Instrumenten: bestuurlijk overleg, uitvoeringsstrategie, verordening bij structuurvisie/ omgevingsvisie, inpassingsplan, Kansenskaart Monumenten	Samenwerkende overheden in het Platform Bedrijven en Kantoren in de Metropoolregio Amsterdam.	medio 2016: behoefteraming gereed voorjaar 20 17: uitvoeringsstrategie Plabeka vastgesteld	Uitvoeringsstrategie Plabeka: regionale afspraken over programmering vraag en aanbod van werklocaties De Kansenskaart Monumenten (Cultuurnota) geeft inzicht in de economische potentie van te herbestemmen erfgoedlocaties.	Beter vestigingsklimaat door: - Adequaat aanbod dat aansluit op marktbehoefte - Afname leegstand - Zorgvuldig ruimtegebruik door herbenutting van ruimte (transformatie) - Meer onderscheidend vermogen o.a. door betere spreiding van kwaliteiten - Betere clustering van bedrijvigheid	- Leegstand (m2 bvo, ha) - Transformatie (m2 bvo, ha) - Uitgifte werklocaties (m2 bvo, ha)
	c) in Noord-Holland Noord aansluiten bij regionale convenanten over planning, programmering en herstructurering van kantoor- en bedrijventerreinen.	Rol: bemiddelaar, regelaar en partner Inzet: verbinden en regelen Instrumenten: bestuurlijk overleg, convenanten, verordening bij structuurvisie/ omgevingsvisie, inpassingsplan, Kansenskaart Monumenten	Alle gemeenten in Noord-Holland Noord, geclusterd in regio's.	Medio 2016: eerste convenant getekend. Eind 2016: totaal 3 convenanten getekend.	3 convenanten: regionale afspraken over planning, programmering en herstructurering van kantoor- en bedrijventerreinen. De Kansenskaart Monumenten (Cultuurnota) geeft inzicht in de economische potentie van te herbestemmen erfgoedlocaties.	Beter vestigingsklimaat door: - Adequaat aanbod dat aansluit op marktbehoefte - Afname leegstand - Zorgvuldig ruimtegebruik door herbenutting van ruimte (transformatie) - Meer onderscheidend vermogen o.a. door betere spreiding van kwaliteiten - Betere clustering van bedrijvigheid	- Leegstand (m2 bvo, ha) - Transformatie (m2 bvo, ha) - Uitgifte werklocaties (m2 bvo, ha) - Aantal regionale convenanten
	d) Uitvoering HIRB. We actualiseren ons Provinciaal Herstructureringsprogramma. We gaan op zoek naar verdere mogelijkheden om binnen HIRB het proces van transformatie en overaanbod te ondersteunen en daarmee tot een beter invulling van duurzaamheid te komen. We verkennen daarbij ook een bredere inzet op werklocaties (bv. detailhandel en verblijfsrecreatie). We geven dit vorm in een nieuwe uitvoeringsregeling HIRB.	Rol: (beleids)ontwikkelaar Inzet: stimuleren Instrumenten: herstructureringsprogramma, subsidieregeling HIRB, Kansenskaart Monumenten	Gemeenten, Provinciaal Herstructurerings Bureau, Ontwikkelingsbedrijf NHN	Mei 2016 sluit tender HIRB. Daarna jaarlijks nieuwe tenders tot en met 2019. Provinciaal Herstructureringsprogramma eind 2016. Nieuwe uitvoeringsregeling HIRB begin 2017.	- Nieuw Provinciaal Herstructureringsprogramma - Nieuwe Uitvoeringsregeling HIRB - Door HIRB mogelijk gemaakte projecten (herstructurering, onderzoek & procesondersteuning t.a.v. herstructurering en voorkomen overaanbod, mogelijke verbreding van de uitvoeringsregeling) - De Kansenskaart Monumenten (Cultuurnota) geeft inzicht in de economische potentie van te herbestemmen erfgoedlocaties.	Beter en duurzamer vestigingsklimaat door: - Zorgvuldig ruimtegebruik door herstructurering van ruimte - Herbenutting van ruimte door transformatie - Hogere aantrekkelijkheid van werklocaties	- Aantal ha geherstructureerd (ha) - Leegstand (m2 bvo/ha)
	e) De Westas ontwikkelen voor clustering van circulaire bedrijvigheid tezamen met partners.	Rol: (beleids)ontwikkelaar en partner Inzet: onderzoeken, verbinden, realiseren Instrumenten: bestuurlijke samenwerking, ruimtelijk economische verkenning, ontwikkelingsmaatschappij SADC	Gemeenten Amsterdam, Haarlemmermeer en Aalsmeer, Stadsregio Amsterdam, Haven Amsterdam, SADC, Ministeries van EZ en I&M, Greenport Aalsmeer, Schiphol Group, en AMS-IX.	Medio 2016: oprichting samenwerkingsstructuur Eind 2016: Ruimtelijk-economische verkenning Westas Eind 2016/ begin 2017: go/no go voor verdere inzet op Westas	- Een ondersteunende samenwerkingsstructuur voor de Westas - Uitvoering van het programmamanagement voor de Westas - Een ruimtelijk-economische verkenning Westas - Ontwikkeling van nieuwe concepten en systemen voor circulaire economie, zoals The Valley als experimenteergebied - Terreinontwikkeling op basis van principes van circulaire economie via SADC	Verduurzaming van de economie door toepassing circulaire terreinontwikkeling en aanzet tot transitie naar circulaire economie	- volume of oppervlakte (m2 bvo of ha) van terreinen en gebouwen die met circulaire principes zijn gebouwd - Ontwikkeling van (nieuwe) bedrijven die werken op basis van circulaire economie - Ontwikkeling werkgelegenheid van circulaire bedrijven in de Westas
	f) Schiphol: we dragen bij aan de versterking van de ruimtelijke economie van de Schipholregio en de internationale concurrentiepositie van de MRA via het Uitvoeringsprogramma SMASH (Structuurvisie Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer), de REVS (Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio) en ons ontwikkelingsbedrijf SADC (Schiphol Area Development Company).	Rol: (beleids)ontwikkelaar en partner Inzet: onderzoeken, verbinden, realiseren Instrumenten: bestuurlijke samenwerking, gezamenlijke visies, ontwikkelingsmaatschappij SADC	Gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer, Schiphol Group, SADC	2017: Ontwikkelingsstrategie voor de Kerncorridor Schiphol – Amsterdam Eind 2016: go/ no go voor de Westas (zie onder Westas) SADC: jaarlijkse activiteitenprogramma (bedrijfsplan)	- Ontwikkelingsstrategie voor de Kerncorridor Schiphol – Amsterdam - Ruimtelijk-economische verkenning van de Westas (Circulaire) gebiedsontwikkelingen in de Schipholregio en uitgften van terreinen via SADC (concreet: Schiphol Logistics Park, Airport Business Park Amsterdam Osdorp, Polanenpark, Schiphol Trade Park en De President)	Versterking van het internationale vestigingsklimaat door: - Ontwikkeling van werklocaties die aansluiten bij (inter)nationale vraag - Versterking van de kerncorridor Schiphol-Amsterdam - Verduurzaming van werklocaties (circulaire gebiedsontwikkeling) - Vestiging van internationale opererende bedrijven	- Aantal bedrijfsvestigingen - Werkgelegenheid - Uitgften voor bedrijventerreinen - Rangschikking van MRA op internationale lijst van beste vestigingsregio's

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
	g) Monitoring: uitvoeren Monitor Werklocaties en rol versterken door ook de kwalitatieve trends in beeld te brengen. Ruimte-intensiveringsmonitor voor het Noordzeekanaalgebied en monitor detailhandel ontwikkelen.	Rol: eigenaar en opdrachtgever Inzet: realiseren en onderzoeken Instrumenten: monitors en rapportages	Alle gemeenten in Noord-Holland. Partners Bestuursplatform NZKG. (dus ook het Rijk via RWS / I&M en Tata als havenbeheerder)	- De Monitor Werklocaties en Detailhandel wordt jaarlijks geactualiseerd en vastgesteld - De volgende meting van de Ruimte-intensiverings monitor is in 2016, daarna wordt de frequentie voor het vervolg bepaald.	3 monitors: - Ruimte-intensiveringsmonitor NZKG - Monitor Detailhandel - Monitor Werklocaties	Betere (regionale) besluitvorming door actueel inzicht in ontwikkeling van ruimtegebruik in NZKG, bij detailhandel en bij werklocaties.	Aantal gerealiseerde monitors
	h) We gaan onze positie bepalen in het versterken van het havenindustrieel complex in het Noordzeekanaalgebied en Den Helder (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Havens)	Rol: (beleids)ontwikkelaar en bemiddelaar Inzet: verbinden en onderzoeken, partner (NZKG) en stimuleren Instrumenten: bestuurlijk overleg, onderzoek, visies, ontwikkelingsmaatschappij RON, subsidieregelingen Duurzame Zeehavens en HIRB	Partners Bestuursplatform NZKG Port of Den Helder, gemeente Den Helder, Den Helder Airport, bedrijfsleven Den Helder, ministerie van Defensie	Eind 2016 realisatie SHIP Eind 2016 rolbepaling voor Den Helder (GS)	- Gezamenlijk vestigingsbeleid NZKG - SHIP - Energietransitie van fossiele brandstoffen naar circulaire economie Zie verder Uitvoeringsprogramma Noordzeekanaalgebied: http://www.noordzeekanaalgebied.nl/ - Intensiveren van militair-civiele samenwerking	- Verbeteren van het vestigingsklimaat door het juiste bedrijf de juiste plaats te kunnen bieden. - Meer draagvlak en inzicht in de ontwikkelingen van het NZKG, in het bijzonder de nieuwe zeesluis. Informeren en enthousiasmeren van jongeren over carrièremogelijkheden van het NZKG. - Inzicht in de reststoffen in het NZKG en hoe deze elders als grondstof te gebruiken zijn. - Verbeteren van het vestigingsklimaat van Den Helder en functioneren van de haven.	- Aantal nieuw gevestigde bedrijven en werkgelegenheid daarvan (NZKG en Den Helder) - Aantal bezoekers SHIP - Aantal bedrijven dat van elkaars reststoffen gebruik gaat maken (NZKG)
	i) Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Havens)	Rol: (beleids)ontwikkelaar Inzet: stimuleren Instrumenten: subsidieregeling	Publieke en private partijen in het havenindustrieel complex van het Noordzeekanaalgebied en Den Helder	Uitvoeringsregeling Duurzame Zeehavens 1 augustus tot 15 september opengesteld. Beschikkingen worden in december 2016 verleend.	Projecten gericht op: 1. de verbetering van de luchtkwaliteit, 2. het intensiveren van het ruimtegebruik en 3. het stimuleren van de circulaire economie	Verduurzaming van Noord-Hollandse zeehavens door het stimuleren van activiteiten die een bijdrage leveren aan het verbeteren van de luchtkwaliteit, het intensiveren van het ruimtegebruik en het stimuleren van de circulaire economie.	- Emissies luchtverontreinigende stoffen - Aantal maatregelen voor het stimuleren van circulaire economie; - Omvang verminderde afvalstromen; - Opnieuw uitgeefbare ha's - Verminderd beslag op milieuruimte; - Zie ook Uitvoeringsregeling Duurzame Zeehavens
	j) Versterken van Den Helder Airport	Rol: partner Inzet: realiseren Instrumenten: financiële bijdrage	Ministerie van Defensie, gemeente Den Helder, Den Helder Airport	Eind 2016	Aanleg van RESA (Runway End Safety Area) – verlenging baan en verlichting zodat deze geschikt wordt voor vaste vleugelvliegtuigen.	Versterking van vestigingsklimaat Den Helder, internationale positie Den Helder Airport en werving van nieuwe markten door verbreding van het aanbod van de luchthaven.	- Aantal vluchten - Inkomsten Den Helder Airport - Werkgelegenheid op luchthavencomplex
	k) We zetten in op regionale afstemming over nieuwe detailhandelsontwikkelingen.	Rol: opdrachtgever, regelaar Inzet: realiseren, stimuleren, verbinden Instrumenten: opdrachtverlening RAC's (Regionale Adviescommissies Detailhandel), financiële bijdragen, verordening bij structuurvisie	Alle gemeenten, brancheverenigingen, regionaal bedrijfsleven	2016-2019	- Adviezen RAC's - Regionale visies detailhandel	Beter vestigingsklimaat door: Adequaat aanbod dat aansluit op marktbehoefte	- Aantal adviezen RAC's - Alle regio hebben regionale detailhandelvisies
	l) We gaan verkennen welke rol we kunnen spelen bij herstructureren van winkelstraten en buurtwinkelcentra (uitvoering motie 2015-45 pilot herstructurering winkelstraten).	Rol: (beleids)ontwikkelaar en partner Inzet: onderzoeken en stimuleren Instrumenten: subsidie	Gemeente Alkmaar Gemeente Castricum Regio Gooi- en Vechtstreek	Medio juli 2016 subsidie verlening	3 Projecten tbv procesmaatregelen voor de herstructurering van winkelstraten en winkelcentra. 1. Stadslab binnenstad Alkmaar 2. Winkelgebiedsmanager Castricum 3. Aanjaagteam leegstand Gooi en Vechtstreek Evaluatie effecten pilots.	Het ondersteunen van deze pilots moet leiden tot een verbetering van de kwaliteit van de detailhandelsstructuur in dat winkelgebied zodat deze weer toekomstbestendig zal zijn.	Afronding van projecten
	m) We ondersteunen in 2016 het Koopstromenonderzoek Randstad.	Rol: partner Inzet: onderzoeken Instrumenten: subsidie, koopstromenonderzoek	Provincie Utrecht Provincie Zuid Holland Stadsregio Amsterdam Metropoolregio Rotterdam en Den Haag (kosten totale onderzoek € 600.000)	december 2016	Rapportage, factsheets en interactieve website koopstromen in de Randstad	Betere (regionale) besluitvorming door actueel inzicht in dynamiek van koopstromen en binding bevolking aan detailhandel.	Aantal gemeenten dat kan beschikken over een actueel koopstromen onderzoek
	n) D.m.v. onderzoek (naar vraag en aanbod) en het faciliteren van het proces ondersteunen we gemeenten in het maken van visies over verblijfsrecreatie.	Rol: (beleids)ontwikkelaar en bemiddelaar Inzet: stimuleren en onderzoeken Instrumenten: subsidies, onderzoeksrapporten, visies	Gemeenten, Ontwikkelingsbedrijf NHN	Eind 2016 onderzoek naar vraag en aanbod gereed (NHN). Media 2017 in NHZ. In 2017 regionale visies gereed, aansluitend uitvoering van afspraken uit de regionale visies.	- Onderzoek vraag en aanbod - Regionale visies - Eventuele aanvullend instrumentarium (expert/advies team, monitor verblijfsrecreatie).	Versterking van toeristisch aanbod door: - adequaat aanbod aansluitend op marktvraag - Betere regionale samenwerking - Zorgvuldig/duurzaam benutting van ruimte	- Aantal regionale visies - Aantal overnachtingen en ruimtelijke spreiding daarvan
	o) We dragen bij aan projecten die een betere spreiding in tijd en ruimte van bezoekersstromen realiseren.	Rol: partner Inzet: realiseren en stimuleren Instrumenten: financiële bijdrage, marketingcampagnes, uitvoeringsprogramma's, samenwerkingsstructuren	Gemeenten, Amsterdam Marketing, Holland boven Amsterdam, Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen	Twee marketingcampagnes voor HbA (2016). Start NBTC campagnes in 2016. Amsterdam bezoeken, Holland zien, huidige en derde periode (2016- 2017) Uitvoering MRA Agenda Toerisme 2025 en Cultuurimpuls MRA 2016-2019	- Diverse projecten uit het Uitvoeringsprogramma van de Strategische Agenda Toerisme en Congressen MRA 2025 - Marketing campagne van het project 'Amsterdam bezoeken, Holland zien' - Marketingactiviteiten van 'Holland boven Amsterdam' - Uitvoering van het HollandCity concept van het NBTC voor Noord-Hollandse toeristische iconen.	- Betere spreiding van toeristen en recreanten over het jaar en over heel Noord-Holland. - Betere spreiding van bezoekersstromen over de MRA - Betere benutting van de toeristische potenties voor NHN (meer bezoekers)	- Aantal bezoekers - Mediabereik van de campagne-activiteiten

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
	p) Wij blijven aandacht vragen voor regionale identiteitsprofielen. Wij geven (mede)opdracht voor regionale beeldverhalen (Cultuurnota).	Rol: opdrachtgever, (beleids) ontwikkelaar Inzet: realiseren, verbinden Instrumenten: opdrachten voor regionale beeldverhalen, meerjarenprogramma	Gemeenten, culturele instellingen, recreatie ondernemers. Regionale beeldverhalen en identiteitsprofielen worden in de Cultuurnota 2017-2021 verder uitgewerkt.	Meerjarenprogramma regionale beeldverhalen gereed in 2016, uitvoering loopt tot 2019 (Cultuurnota)	- Meerjarenprogramma regionale beeldverhalen - Beeldverhalen voor Noordzeekanaalgebied, Baai van de Waddenzee, Buitenplaatsen in beeld	Versterking toeristisch aanbod door: - Versterking van de regionale identiteit - Nieuwe product-markt-combinaties	Indicatoren worden voor de verschillende regionale beeldverhalen vooraf opgesteld (Cultuurnota)
	q) We stimuleren de verbetering van de randvoorwaarden voor toeristische ontwikkeling, bv. op gebied van innovatie, arbeidsmarkt en OV door kennisdeling.	Rol: partner en (beleids)ontwikkelaar Inzet: onderzoeken, realiseren, stimuleren Instrumenten: diverse instrumenten	Gemeenten, ondernemers, kennisinstellingen, Ontwikkelingsbedrijf NHN	Continu	- Diverse projecten vanuit het Uitvoeringsprogramma van de Strategische Agenda Toerisme en Congressen MRA 2025 (o.a. een OV pas voor toeristen) - NHN: diverse projecten vanuit het Activiteitenplan ONHN (o.a. aansluiten bij OV pas en aanjagen concrete projecten door ONHN) - Actualisatie van Leefstijlatlas dagrecreatie Noord-Holland (Cultuurnota) - E-learning modules beschikbaar stellen (kennisdeling)	Versterking en professionaliseren van de toeristische sector door: - productinnovatie - beter aansluiting onderwijs op arbeidsmarkt	Aantal bezoekers
2. Goede bereikbaarheid	De operationele maatregelen voor bereikbaarheid worden opgenomen in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur.						
3. Een veerkrachtige arbeidsmarkt	De operationele maatregelen voor een veerkrachtige arbeidsmarkt zijn opgenomen in de Agenda Arbeidsmarkt.						
4. Een sterk innovatieklimaat	a) We dragen jaarlijks bij aan het Regionaal Budget Innovatie van de Metropoolregio Amsterdam.	Rol: partner Inzet: realiseren, stimuleren en verbinden Instrumenten: regionale samenwerking in PRES en AEB, financiële bijdragen aan projecten	PRES: gemeenten in de Metropoolregio Board: universiteiten, ziekenhuizen, bedrijven, gemeente Amsterdam en Almere.	2016-2019	Diverse innovatieprojecten te financieren vanuit regionaal budget PRES/MRA.	Toename van innovatie, grotere bijdrage van bedrijven aan maatschappelijke uitdagingen.	- Aantal projecten - Mate van triple helix (onderwijs, bedrijven, overheid) samenwerking in de projecten
	b) We stellen een fonds voor duurzame innovaties in het MKB open. Dit moet laagdrempelig zijn en aanvullend op bestaande fondsen en regelingen. We kijken daarbij ook naar de transparantie op de kapitaalmarkt en de investeringsgereedheid van businessplannen. (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Duurzaamheid)	Rol: eigenaar en opdrachtgever Inzet: realiseren Instrumenten: nog te bepalen financieel instrument(en), bv. fonds	Intermediaire organisaties als MKB Noord-Holland, KvK, experts, marktpartijen en andere overheden.	Openstelling in 2017	- Een of meerdere instrumenten ter bevordering van duurzame innovatie in het MKB. - Ondersteunde MKB bedrijven met focus duurzaamheid	Bijdrage aan werkgelegenheid en een sterkere bijdrage van het MKB aan de Noord-Hollandse economie, door: - Meer of snellere innovaties in het MKB. - Betere toegang tot bestaande financieringsbronnen voor het MKB. - vergroten van transparantie en investment readiness	- Openstelling van financieel instrument - Aantal ondersteunde en/of opgerichte innovatieve duurzame bedrijven
	c) We participeren in de nationale regeling MKB innovatie topsectoren (MIT) in 2016 met speciale focus op duurzaamheid.	Rol: Partner en (beleids)ontwikkelaar Inzet: Realiseren, stimuleren en verbinden Instrumenten: subsidie, samenwerkings- overeenkomst	Ministerie van EZ, provincies in de Noordvleugel (Flevoland en Utrecht)	Openstelling mei-september 2016	Door de MIT-subsidie mogelijk gemaakte projecten in Noord-Holland op gebied van: - Innovatieadviezen - haalbaarheidsonderzoeken - R&D-samenwerkings-projecten.	Versterken innovatievermogen (met name in de eerste fase van innovatie) van het MKB in topsectoren.	- Kwaliteit van de projecten - Mate van duurzaamheid van de projecten - Aantal projecten
	d) We stellen een fonds voor generiek innovatief MKB open. Hiervoor gelden dezelfde randvoorwaarden als voor het fonds voor duurzame innovaties. Zie hierboven bij (b).	Rol: eigenaar en opdrachtgever Inzet: realiseren Instrumenten: nog te bepalen financieel instrument(en), bv. fonds	Intermediaire organisaties als MKB Noord-Holland, KvK, experts, marktpartijen en andere overheden.	Openstelling in 2017	- Een of meerdere instrumenten ter bevordering van innovatie in het MKB. - Ondersteunde MKB bedrijven	Bijdrage aan werkgelegenheid en een sterkere bijdrage van het MKB aan de Noord-Hollandse economie, door: - Meer of snellere innovaties in het MKB. - Betere toegang tot bestaande financieringsbronnen voor het MKB. - vergroten van transparantie en investment readiness	- Openstelling van financieel instrument - Aantal ondersteunde en/of opgerichte innovatieve bedrijven
	e) We besteden aandacht aan startups. We onderzoeken of startups specifieke ruimtelijke en fysieke zaken missen die hun groei belemmeren. Dit levert een Startup Strategie Noord-Holland op.	Rol: (beleids)ontwikkelaar, partner Inzet: stimuleren Instrumenten: aanbieden faciliteiten, adviezen, financiële bijdragen	Gemeente Amsterdam, Startup Delta, Haarlem Valley. Experts.	Opleveren strategie in 2016. Uitvoeren activiteiten in de gehele collegeperiode.	- Startup Strategie Noord-Holland - nieuwe startups	Versterken vestigingsklimaat voor startups	Toename aantal nieuwe startups
	f) We onderzoeken hoe overheden in ruimtelijke zin kunnen bijdragen aan het innovatieklimaat, zoals via incubators, en we beschouwen onze rol in het Amsterdam Science Park.	Rol: (beleids)ontwikkelaar Inzet: onderzoeken Instrumenten: rapportage, besluitvorming	Amsterdam Science Park, Intermediaire organisaties die onderzoeksinfrastructuur aanbieden, gemeenten, universiteiten.	2016/2017	Besluit over onze rol en vervolgaanpak	Versterken van vestigingsklimaat voor starters en innovatieve bedrijven	Rapportage en besluit over rol en vervolgaanpak

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
	g) We investeren in het behoud en versterken van Onderzoeksllocatie Petten. We financieren samen met het Rijk de voorbereidingsfase van de nieuw te bouwen Pallas reactor.	Rol: partner Inzet: verbinden en realiseren Instrumenten: bestuurlijk overleg, financiële bijdragen aan voorbereiding	Financiering voorbereidingsfase Pallas samen met het ministerie van EZ. Verder samenwerking met de Stichting Pallas, de Raad van Toezicht, de ANVS (Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming) en andere organisaties.	Afronding voorbereidingsfase in 2019. Het gaat hierbij om het ontwerp van de nieuwe reactor, de vergunningen en private financiering. Hierna start de bouw van de nieuwe reactor. Rond 2025 zou de nieuwe Pallas-reactor operationeel moeten zijn.	De voorbereidingsfase heeft als output het ontwerp van de nieuwe reactor, de benodigde vergunningen en private investeerders die willen participeren.	- Behoud van werkgelegenheid op de locatie Petten - Bevordering van innovatie in de economische structuur - Zekerstelling van de levering van medische isotopen - Behoud van wereld marktaandeel op het gebied van medische isotopen (30%) en industriële isotopen - Behoud van de nucleaire onderzoeksfunctie van Petten	- Arbeitsplaatsen (direct, indirect) - Ontwikkeling aandeel hoogwaardige werkgelegenheid - Marktaandeel (nationaal, internationaal)
	h) Kansen voor West: we gebruiken het bestaande programma Kansen voor West (mede) om aan onze doelen op het gebied van innovatie en verduurzaming bij te dragen. Hiertoe zetten we Europese middelen en eigen cofinanciering in. We dragen bij aan de actualisatie van het Kansen voor West-programma. (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Europa)	Rol: (beleids)ontwikkelaar, partner Inzet: realiseren, stimuleren, verbinden Instrumenten: subsidies, adviezen, samenwerkingsstructuur, uitvoeringsprogramma	Randstadsamenwerking (= 4 Randstadprovincies + 4 grote steden) NB: budget KVV bestaat uit: 22 mln EFRO (Europa in te zetten door PNH) + 9 mln PNH (PNH, cofinanciering) + 19 mln EFRO (Europa, in te zetten door gemeente Amsterdam)	2015-2020 (actualisatie programma start waarschijnlijk in 2018)	Subsidies aan 5 à 15 grote innovatieprojecten voor Noord-Holland per jaar	- Versterken van innovatie en CO2 reductie - Versterking van de samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen (triple helix).	- Monitoring verloopt via de monitor van Kansen voor West. - Aantal projecten - Aantal betrokken MKB bedrijven - Totaalinvesteringen projecten
	i) We verkennen de mogelijkheden voor het versterken van de huidige HBO activiteiten in Noord-Holland Noord. (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Arbeidsmarkt)	Rol: (beleids)ontwikkelaar, partner Inzet: onderzoeken, stimuleren Instrumenten: werkambassadeur, verkenning, overleg, gezamenlijk inhoudelijk kader	De werkambassadeur NH verkent bij onder anderen: InHolland Alkmaar, Gemeente Alkmaar en andere gemeenten, Ontwikkelingsbedrijf NHN, Marinebedrijf, ECN, IDEA, Investa en ROC's. Verder is verbinding met de Metropool Regio Amsterdam, Amsterdam Sciencepark en het gehele havengebied van belang.	Najaar 2016 (verkenning) Voorjaar 2017 (gezamenlijk inhoudelijk kader)	- Verkenning naar belangen en draagvlak onder te betrekken partijen voor bijdragen aan een plan om de HBO-activiteiten in NHN in samenhang te versterken. - Gedragen inhoudelijk kader voor HBO-campus- en startupactiviteiten, waarop de regio zich verder wil en kan specialiseren.	- Versterking van de samenhang in en kwaliteit van de HBO-opleidingen en activiteiten in NHN. - Versterking van de kennis- en innovatiestructuur, die zich op inhoud onderscheidt van andere regio's. - Vergroten aantrekkingskracht voor studenten en bedrijven.	- Tot stand komen van afspraken tussen betrokken partijen - Aantal bedrijven dat zich aan de HBO-activiteiten in NHN wil verbinden. - Aantal studenten dat kiest voor opleidingen. - Aantal startups in de regio (Alkmaar).
5. Uitstekende digitale infrastructuur	We onderzoeken onze mogelijkheden en onze rol om de dekkingsgraad van snel internet in Noord-Holland te optimaliseren. We bemiddelen met partijen om te bereiken dat breedband in alle witte gebieden voor 2020 kan worden aangelegd. Dit kan leiden tot een concurrentiegericht dialoog op basis waarvan wij een aanbieder zullen aanwijzen die het gaat aanleggen. Tegelijkertijd ontwikkelen we een financiële propositie voor de onrendabele top, waaraan provincie en gemeenten mogelijk zullen bijdragen. Uitvoering motie 23-05-2016-11: we onderzoeken wat er voor nodig is op juridisch, operationeel en financieel vlak om het internet in heel Noord-Holland in 2020 ontsloten te hebben via een glasvezelnetwerk en de uitkomsten daarvan voor 1 september 2016 met de Staten te delen.	Rol: opdrachtgever en bemiddelaar Inzet: realiseren en stimuleren Instrumenten: onderzoeksopdracht, dialoog met marktpartijen, financiële bijdrage	Gemeenten, lopende initiatieven en marktpartijen	Afhankelijk van bevindingen onderzoek. In september 2016 biedt GS het onderzoek naar volledige dekking (uitvoering motie 11) aan PS aan.	Onderzoeksrapportage en uitvoeringsbesluit over de vervolgstappen. Daarin mogelijk de ambitie van 95% dekkingsgraad van snel internet (minimaal 100 mbps) in het witte buitengebied in 2020 of een andere ambitie.	Versterken van het vestigingsklimaat door het optimaliseren van digitale bereikbaarheid, resulterend in een bijdrage aan: - Groei van digitale economie - Modernisering/digitalisering van bedrijfsprocessen - Beter mogelijk maken van andere manieren van werken (thuis werken) - Oplossen van knelpunten rond leren-op-afstand - Leefbaarheid van de buitengebieden - Beter mogelijk maken van zorg op afstand	Onderzoeksrapportage en uitvoeringsbesluit over de vervolgstappen. Daarin mogelijk de ambitie van 95% dekkingsgraad van snel internet (minimaal 100 mbps) in het witte buitengebied in 2020 of een andere ambitie.
6. Aantrekken van internationale bedrijven	a) We continueren de website www.investinnoord-holland.com	Rol: opdrachtgever Inzet: realiseren Instrumenten: website	n.v.t.	continu	Toegankelijke website www.investinnoord-holland.com	Toename van internationale interesse, leads en concrete investeringsprojecten door beschikbaar stellen van informatie en promotiemateriaal.	- aantal nieuwe internationale bedrijfsvestigingen c.q. investeringsprojecten - werkgelegenheid behorende bij nieuwe internationale bedrijfsvestigingen
	b) We verbeteren ons promotiemateriaal en verspreiden dit onder onze netwerken.	Rol: opdrachtgever Inzet: realiseren Instrumenten: promotiemateriaal	n.v.t.	eind 2016	Nieuw promotiemateriaal	Toename van internationale interesse, leads en concrete investeringsprojecten door beschikbaar stellen van informatie en promotiemateriaal.	- aantal nieuwe internationale bedrijfsvestigingen c.q. investeringsprojecten - werkgelegenheid behorende bij nieuwe internationale bedrijfsvestigingen
	c) We trekken op met betreffende organisaties als er een 'lead' komt waarvoor (bestuurlijke) inzet gevraagd wordt.	Rol: partner Inzet: stimuleren en verbinden Instrumenten: bestuurlijk overleg, ambtelijke begeleiding	NFIA en gemeenten.	Afhankelijk van lead die binnenkomt.	Ambtelijke en bestuurlijke inzet voor de positieve beïnvloeding van de investeringsbeslissing van het internationale bedrijf die een vestigingsplek zoekt.	Toename van werkgelegenheid en toegevoegde waarde door nieuwe bedrijfsvestigingen c.q. investeringsprojecten.	- Aantal begeleide leads - Aantal nieuwe internationale bedrijfsvestigingen c.q. investeringsprojecten - Werkgelegenheid behorende bij nieuwe internationale bedrijfsvestigingen

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
	d) We onderhouden contacten met aanwezige internationale bedrijven met het oog op behoud en uitbreiding.	Rol: partner Inzet: verbinden Instrumenten: relatiemanagement	Internationale bedrijfsleven	continu	Contacten met internationale bedrijven.	• versterking van (internationale) netwerken • Nieuwe werkgelegenheid en toegevoegde waarde door nieuwe internationale bedrijfsvestigingen	• aantal nieuwe internationale bedrijfsvestigingen c.q. investeringsprojecten • werkgelegenheid behorende bij nieuwe internationale bedrijfsvestigingen
	e) We werken samen met Amsterdam Trade om de internationale(uitgaande) handel van het MKB te bevorderen.	Rol: partner Inzet: verbinden en realiseren Instrumenten: management van netwerken en relaties, handelsmissie	Partners van Amsterdam Trade (via lidmaatschap)	continu	Beheer van netwerken en vraag en aanbod van (MKB) bedrijven en markten. Eventueel een handelsmissie. Het verbinden van inkomende missies aan lokale initiatieven en MKB bedrijven.	Door het verkleinen van de afstand die het MKB ervaart tot landelijke initiatieven (zoals handelsreizen o.l.v. lid kabinet) en topsectoren, en het leveren van maatwerk, het ontstaan van nieuwe handelsrelaties tussen het MKB en internationale netwerken.	• Aantal projecten
7. Een sterke en duurzame agrosector	a) Greenport Noord-Holland Noord (alle landbouwsectoren Regionale afspraken maken en uitvoeren, mede via financiële ondersteuning, via de uitvoeringsagenda op de thema's: • Ruimte & Leefomgeving • Human Capital • Water, Bodem en Duurzaamheid • Regionale samenwerking • Tuinbouw & Glastuinbouw • Energie • Kennis & Innovatie • Internationale positionering	Rol: partner, (beleids)ontwikkelaar, bemiddelaar, regelaar Inzet: realiseren, stimuleren, onderzoeken, verbinden, regelen Instrumenten: projecten, marketing, onderzoeksrapporten, gezamenlijke visies, bestuurlijk overleg, samenwerkingsstructuren, verordening bij structuurvisie / omgevingsvisie	Ondernemers, LTO Noord, LTO Glaskracht, LMB (landelijk milieu overleg bloembollen), provincie, gemeenten, kennisinstellingen, onderwijs, zorginstellingen, financiële instellingen.	2016-2025	Sector breed: • (melk)veehouderij, bollen, akkerbouw, fruitteelt, (glas) tuinbouw, vollegrondsgroente teelt • (actualiseren) Uitvoeringsprogramma Greenport NHN • Duurzame ruimtelijke visie agribusiness regio • 1 masterclass Circulaire Economie • innovatieprogramma's (EFRO, MIT, POP3) dragen bij aan o.a. verduurzaming, circulaire economie, nieuwe verdienmodellen • Uitvoeren Groen Kapitaal – landbouw • Doorstart BioValley in biologische werkgroep • Implementeren uitkomsten pilot Erfkwaliteit • Verkenning MIRT Greenports Mainports • Internationale positionering in aansluiting IM&A • Twee handelsmissies Sector specifiek: • Uitvoeringsprogramma KRW Bollen • Uitrol van Green deals CO2 en warmtenetten • Voortgangsrapportage landelijke Uitvoeringsprogramma's modernisering teeltareaal • Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij • Modernisering Alton	• Uitrol van innovaties • inzicht en draagvlak in de milieuproblemen nemen toe • Toepassing van innovatie in technieken management nemen toe • Energiebesparing • Inpassing ruimtelijke impact land-en tuinbouw • Vergroten van de biodiversiteit in het landelijk gebied • Verduurzamen en innovatie veehouderij in o.a. veenweidegebieden en Gooi & Vechtstreek • Verbreding bedrijven • Agrarische structuurversterking • Versnellen energietransitie glastuinbouw	• Investerings • Aantal projecten • Aantal bijeenkomsten • Aantal deelnemers • Aantal raadplegingen websites • Monitor UDV (Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij, IPO)
	b) Greenport Aalsmeer (sierteeltsector) Regionale afspraken maken en uitvoeren, mede via financiële ondersteuning, via de uitvoeringsagenda op de thema's: • Ruimte & Bereikbaarheid • Kennis & Innovatie • Duurzaamheid • Arbeidsmarkt & Onderwijs • Positionering	Rol: partner, (beleids)ontwikkelaar, bemiddelaar, regelaar Inzet: verbinden, realiseren, stimuleren, onderzoeken, regelen Instrumenten: projecten, gezamenlijke visies, Green Deals, subsidies, samenwerkingsstructuren, bestuurlijk overleg, verordening bij structuurvisie / omgevingsvisie	Ondernemers, LTO Glaskracht, provincie, gemeenten, kennisinstellingen, onderwijs, zorginstellingen, financiële instellingen, HVC, Afvalenergiebedrijf Amsterdam,	2016-2019	• Uitvoeringsagenda Greenport Aalsmeer • Uitvoeren van de Green Deals CO2 en warmtenetten • Afstemming MIRT • Voortgangsrapportage landelijke programma modernisering teeltareaal • UVR herstructurering/verplaatsing glastuinbouw (TWIN-H middelen) • Ondernemersverkenning, • innovatieprogramma's (EFRO, MIT, POP3) dragen bij aan o.a. verduurzaming • Versnellen energietransitie glastuinbouw • Aansluiting CO2 netwerk • (her-) ontwikkeling glastuinbouwbedrijven	• Uitrol van innovaties, • inzicht en draagvlak in de milieuproblemen nemen toe • Toepassing van innovatie in technieken management nemen toe • Energiebesparing • Ruimtelijke inpassing glastuinbouw	• Investerings • Aantal projecten • Aantal bijeenkomsten • Aantal deelnemers • Aantal raadplegingen websites • Aantal ha gemoderniseerd glas (glasmonitor)
	c) SeedValley (zaadveredeling) • inzetten op samenwerking in triple helix en aansluiting onderwijs op behoeften van sector • Inzetten op behoud en versterken van zaadveredelings industrie	Rol: partner, bemiddelaar, (beleids) ontwikkelaar, regelaar Inzet: verbinden, regelen Instrumenten: bestuurlijk overleg, campussen, visies, verordening bij structuurvisie / omgevingsvisie	Veredelingsbedrijven Noord-Holland, Greenport NHN, MRA regio, Greenport Aalsmeer, WUR, kennisinstellingen, onderwijs	2016-2019	• Amsterdam Green Campus • AgriTechCampus	• Versterken triple helix in de regio. • Groei bedrijven, • Voldoende geschoold personeel, • Aantrekkelijke regio om bedrijvigheid in NL te behouden	• Investerings • Aantal leerlingen • Amsterdam Green Campus start • HBO onderwijs bij AgriTech Campus

	Wat gaan we doen?	Rol, inzet en instrumenten	Samenwerking	Planning	Output	Outcome (maatschappelijke effecten)	Indicatoren
	d) Agri & Food in de MRA - inzetten op bundelen van krachten in brede speelveld - inzetten op de challenges van de AEB en verbinding leggen met bestaande initiatieven	Rol: partner, (beleids)ontwikkelaar Inzet: realiseren, onderzoeken, verbinden Instrumenten: samenwerkings-(governance)structuur, gezamenlijk uitvoeringsprogramma/ roadmap	De 5 O's binnen de Agri & Food keten (Onderzoek, Onderwijs, Ondernemers, Overheden en Omgeving). Lopende initiatieven worden tevens om bundeling gevraagd: De Metropoolregio Amsterdam, Amsterdam Economic Board, Greenport Noord-Holland Noord, Greenport Aalsmeer, Seedvalley, Amsterdam Green Campus, Milan Urban Food Policy Pact, OMFL (ontwikk. Mij Flevoland), AgriFoodCluster, Project e-OPTIMA, Blueport Noord-West Nederland, Floriade, Hoge School van Amsterdam, TU Delft, LTO Noord.	2016-2019	- Regionaal beleidskader A&F in de MRA - Uitvoeringsprogramma (Roadmap) - Agri & Food governance structuur	- Verbinden van initiatieven en ketens - inzicht en draagvlak voor CE - Draagvlak neemt toe - Besparing energie	- Aantal projecten / samenwerkingen - Aantal bijeenkomsten - LEI monitort energieverbruik glastuinbouw
	e) Visserij - verduurzaming visserij - kiezen voor de Wadden en IJsselmeer voor verduurzaming, werkgelegenheid, en stimuleren van samenwerking en innovaties .	Rol: partner, (beleids)ontwikkelaar, bemiddelaar Inzet: realiseren, verbinden, stimuleren Instrumenten: subsidie, bestuurlijk overleg, uitvoeringsprogramma, samenwerkingsstructuur	Waddenfonds, Nederlandse Vissersbond, Stichting IJsselmeervisserij, Visned, Zeehaven IJmuiden, Imares, Greenport NHN, Ministerie van EZ , EC DG maritiem, Flevoland en Friesland.	2016-2019	1 uitvoeringsprogramma transitie IJsselmeervisserij - Subsidie van 250.000 (waarvan 113.000 landbouw budget) voor uitvoeringsprogramma IJsselmeervisserij voor 3 projecten - Ondersteunen van projecten via het Waddenfonds - Rijk past wetgeving aan visserijwet door het draagvlak.	- Behoud van de sterke draaischijffunctie van de visserij in Noord-Holland. - inzicht en draagvlak in de problemen visstand ontwikkeling. - Toepassing van innovatie in technieken management nemen toe.	- Investeringen - Aantal projecten - Aantal bijeenkomsten - Monitor Uitvoeringsprogramma IJsselmeervisserij
	f) Europa Stimuleren innovatie, verduurzaming, nieuwe verdienmodellen en ketenbeheersing o.a. met fondsen Europa	Rol: partner, en bemiddelaar Inzet: realiseren, stimuleren, en verbinden Instrumenten: uitvoeringsregeling POP, subsidies	Europa, IPO, Netwerk Platteland, Regiebureau POP, waterschappen, EC DG AGRI, provincies, min EZ, LTO.	2016-2019	120 projecten (POP, hele programmaperiode tot 2023) - Uitvoeringsregeling t.b.v. realisatie programma POP3 - Lobby inzet GLB (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid) 2020	- Meer toepassing van innovaties, gericht op duurzaamheid (PPP) - Verduurzaming van de landbouw op gebied van economie, energie, klimaat, bodem, biodiversiteit via innovatie en samenwerking - Passende EU wetgeving voor de Noord-Hollandse landbouw	- Aantal gesubsidieerde projecten - Investeringen (64 mln waarvan 32 mln EU +privaat)

FINANCIEEL OVERZICHT – GLOBALE MEERJARENRAMING

BIJLAGE

Strategisch doel	Onderdeel	2016	2017	2018	2019	Totaal
Aantrekkelijk en duurzame werklocaties	Activiteitenprogramma Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord	1.250.000	1.250.000	pm	pm	2.500.000
	Uitvoering HIRB	3.800.000	3.500.000	3.500.000	3.500.000	14.300.000
	WED: Waterrecreatie	500.000	500.000	500.000	500.000	2.000.000
	WED: zeehavens	500.000	500.000	500.000	500.000	2.000.000
	Ontwikkeling zeehavencomplexen	5.546.000	1.712.000	492.000	1.650.000	9.400.000
	Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens					4.700.000
	Detailhandel	345.000	120.000	120.000	110.000	695.000
	Monitoring	85.000	30.000	30.000	30.000	175.000
	Toerisme	400.000	400.000	400.000	400.000	1.600.000
	totaal werklocaties					37.370.000
Goede bereikbaarheid	n.v.t. (investeringen in bereikbaarheid worden opgenomen in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur)					
Veerkrachtige Arbeidsmarkt	Uitvoering Agenda Arbeidsmarkt	900.000	500.000	700.000	500.000	2.600.000
	totaal arbeidsmarkt					2.600.000
Sterk innovatieklimaat	Innovatieklimaat MRA samenwerking	1.583.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	6.083.000
	MKB Innovatiefonds	500.000 t.b.v. uitvoering MIT (MKB Innovatie Topsectoren) regeling samen met EZ	pm	pm	pm	8.000.000
	Duurzaam innovatiefonds	500.000 t.b.v. uitvoering MIT (MKB Innovatie Topsectoren) regeling samen met EZ	pm	pm	pm	10.000.000
	Cofinanciering Kansen voor West programma	9.000.000				9.000.000
	totaal innovatieklimaat					33.083.000
Uitstekende digitale infrastructuur	Onderzoek	300.000	300.000			600.000
	totaal digitale infrastructuur					600.000
Aantrekken van internationale bedrijven Sterke en duurzame agrosector		175.000	100.000	100.000	100.000	475.000
	totaal internationale bedrijven					475.000
	Landbouw (Greenports en projecten)	563.000	563.000	563.000	563.000	2.252.000
	Bijdrage POP	126.000	126.000	126.000	126.000	504.000
	Duurzame landbouw	300.000	300.000	300.000	300.000	1.200.000
	Transitie IJsselmeervisserij	250.000				250.000
	Geothermie en warmtenetten					2.500.000
	Bijdrage Agenda Energietransitie aan verduurzaming Greenport NHN	100.000				100.000 (Agenda Energietransitie)
	reserve TWIN-N herstructurering glastuinbouw					9.850.000
	totaal agrosector					16.656.000
	totaal Uitvoeringsagenda Economie					90.784.000

INDICATOREN WELVAART EN WELZIJN

BIJLAGE

Dimensie	Indicator	Omschrijving	Eenheid	Bron
Economie	BBP per capita	Bruto Binnenlands Product per hoofd van de bevolking. Het totaal van het BBP gedeeld door de totale bevolkingsomvang. Dit geeft een beeld van de omvang van de economie in verhouding tot de omvang van de bevolking.	Euro. Gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen tussen landen.	Eurostat
	Consumentenvertrouwen	Optelsom van opvattingen en verwachtingen van consumenten t.a.v. de algemene economische ontwikkelingen en de eigen financiële situatie. Kan variëren van optimistisch (max +100) tot pessimistisch (max -100).	Index	CBS
	Werkgelegenheid	Verandering van aantal banen t.o.v. voorgaande jaar.	Banen (percentuele ontwikkeling)	LISA
	Bedrijfsvestigingen	Verandering van aantal vestigingen van bedrijven t.o.v. voorgaande jaar.	Bedrijven (percentuele ontwikkeling)	LISA
Demografie	Bevolkingsgroei	Verandering van bevolkingsomvang t.o.v. voorgaande jaar.	Inwoners	CBS
	Groene druk	Verhouding van aantal jongeren (onder 15 jaar) t.o.v. totale bevolking	Jongeren onder 15 jaar (als percentage van bevolkingsgroep 15-65 jaar)	CBS, Eurostat
	Grijze druk	Verhouding van aantal ouderen (boven de 65 jaar) t.o.v. totale bevolking	Ouderen boven 65 jaar (als percentage van bevolkingsgroep 15-65 jaar)	CBS, Eurostat
	Demografische druk	Aandeel van de bevolkingscategorie tussen 15 en 65 jaar in de bevolking.	Jongeren onder 15 jaar + ouderen boven 65jaar als percentage van de bevolkingsgroep 15-65 jaar.	CBS, Eurostat
Wonen	Eigen woning bezit	Het deel van alle huishoudens dat een eigen woning bezit.	Percentage van alle huishoudens	CBS
	Woningtekort	Het verschil tussen de op basis van huishoudens berekende woningvraag en de omvang van de woningvoorraad.	Percentage van de bestaande woningvoorraad	CBS
	Waarde woning	Gemiddelde verkoopprijs van verkochte woningen.	Euro	CBS
Inkomen en vermogen	Vermogen	Gemiddeld totaal vermogen per huishouden. NB: Omdat een groot deel van het vermogen bestaat uit de waarde van eigen woning, verminderd met hypotheekschuld, wordt de ontwikkeling van deze indicator sterk beïnvloed door de prijsontwikkeling op de huizenmarkt.	Euro	CBS
	Gemiddeld besteedbaar inkomen	Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden. Het besteedbaar inkomen is het bruto-inkomen verminderd met afdrachten voor belastingen voor inkomen en vermogen, premies ziektekostenverzekeringen en inkomensverzekeringen en betaalde inkomensoverdrachten.	Euro	CBS
	Inkomensongelijkheid	Inkomensongelijkheid op basis van ratio 80/20. De ratio 80/20 wordt berekend als de verhouding van het totale inkomen van de 20 procent hoogste inkomens en het totale inkomen van de 20 procent laagste inkomens. Voorbeeld: uitslag 7 = inkomen 20% hoogste inkomens is 7x hoger dan 20% laagste inkomens.	ratio	CBS
	Langdurig laag inkomen	Percentage van huishoudens met tenminste 1 jaar een inkomen onder de vastgestelde lage inkomensgrens.	Huishoudens met laag inkomen. Uitgedrukt als percentage van alle inkomens.	CBS

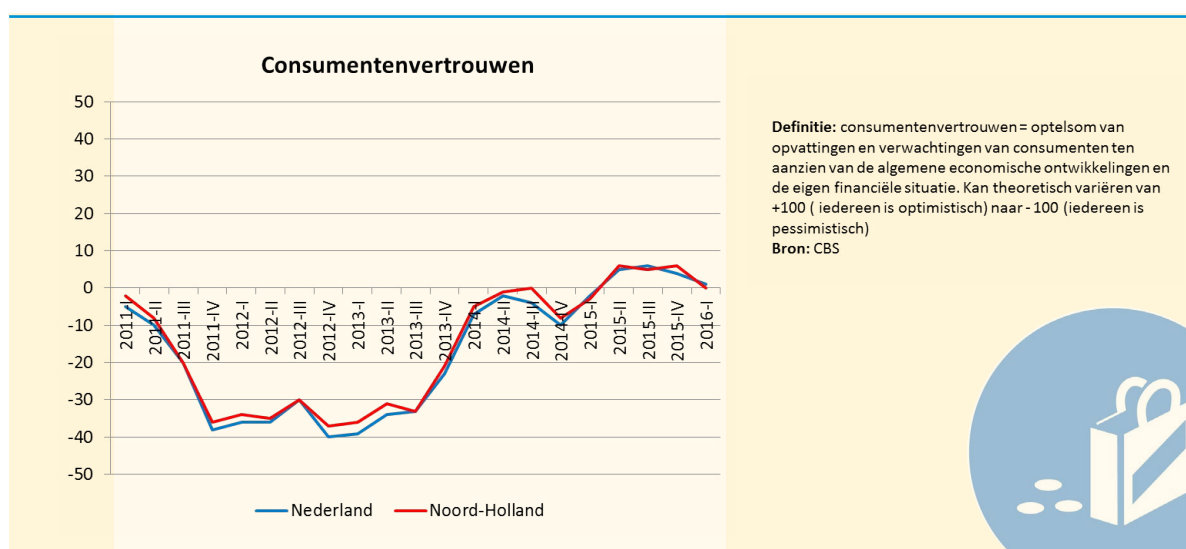
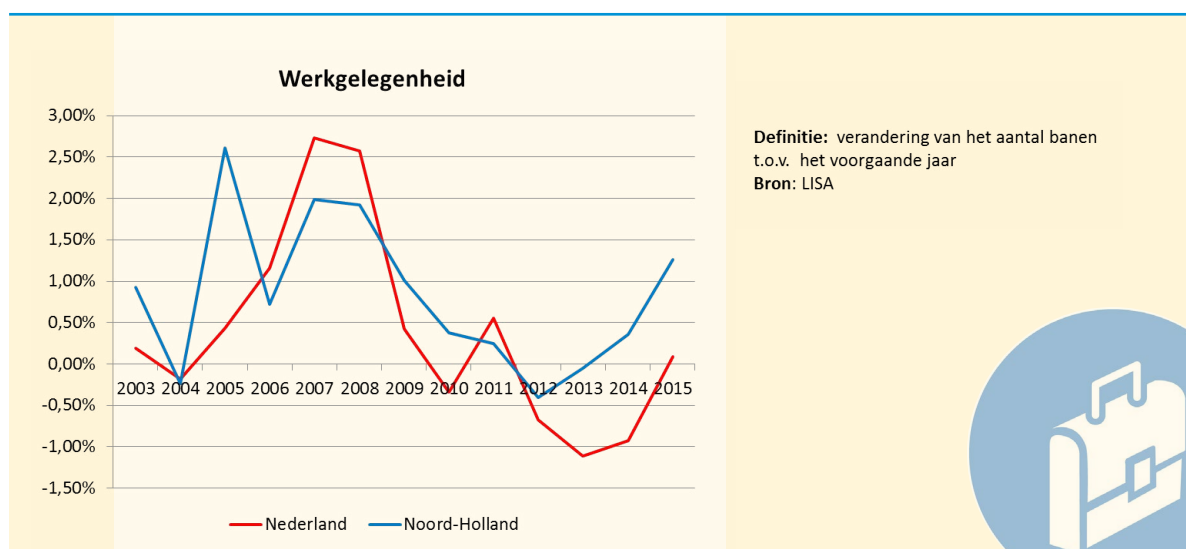
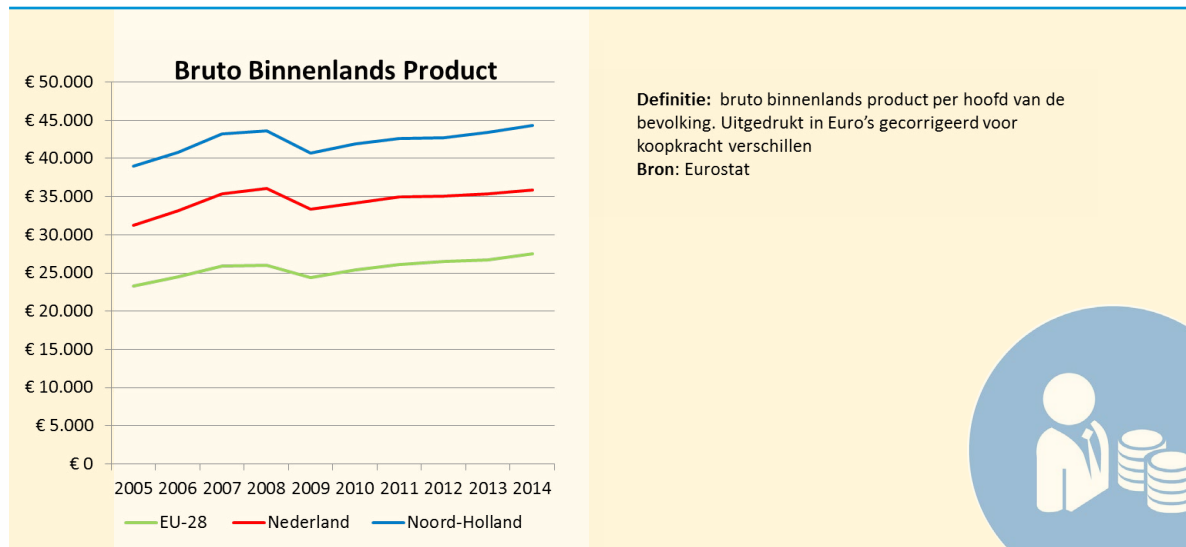
Dimensie	Indicator	Omschrijving	Eenheid	Bron
Werk	Werkloosheid	Werkloze beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar als percentage van de (werkzame + werkloze) beroepsbevolking.	Werkloze personen. Uitgedrukt als percentage van werkzame en werkloze beroepsbevolking.	CBS, Eurostat
	Langdurige werkloosheid	Mensen die langer dan 12 aaneengesloten maanden werkloos zijn.	Als percentage van de werkzame beroepsbevolking tussen 15 en 74 jaar.	Eurostat
	Netto arbeidsparticipatie	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking van de potentiële beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar die in Nederland c.q. Noord-Holland wonen. (werkzame beroepsbevolking gedeeld door potentiële beroepsbevolking).	Werkzame personen. Uitgedrukt als percentage van de totale potentiële beroepsbevolking (= gehele bevolking tussen 15 en 75 jaar).	CBS
	Zzp'ers	Aandeel zzp'ers in het totaal van bedrijfsvestigingen.	ratio van zzp'ers in alle bedrijven	LISA
	Parttime banen	Aantal personen dat minder dan 12 uur per week werkzaam is als aandeel van totaal aantal banen.	Percentage van totaal aantal banen.	LISA
Opleiding	Opleidingsniveau	Ontwikkeling van groepen personen die hoog, middelbaar of laag opleidingsniveau hebben t.o.v. voorgaande jaren. Hoog = HBO of universitair. Middelbaar = de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo-2), de vakopleiding (mbo-3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4). Laag = Laag: het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo of de assistentenopleiding (mbo-1).	Index van groepen met bepaald opleidingsniveau.	CBS
	Voortijdig schoolverlaten	De voortijdig schoolverlaters (jaarlijkse aanwas) vanuit het voortgezet onderwijs (vo), het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). Het betreft leerlingen van 17 jaar of jonger die in een bepaald schooljaar het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder een startkwalificatie.	Voortijdig schoolverlaters. Uitgedrukt als percentage van leerlingen.	OCW
Levensgeluk	Tevredenheid met gezondheid	Percentage van mensen van 16 jaar en ouder van de totale bevolking dat hun gezondheid benoemen als 'zeer goed' en 'goed'.	Percentage gezonde mensen	CBS, Eurostat
	Geluk	Percentage van bevolking dat zich (bijna) altijd gelukkig voelt, 2013. Nederland afgezet tegen EU.	Percentage gelukkig mensen	CBS, Eurostat
	Tevredenheid met het leven	Inschatting (rapportcijfer) van mensen over de mate van tevredenheid met het leven. Vergelijking met gemiddelde EU28.	Gemiddeld rapportcijfer	CBS, Eurostat
Milieu en leefomgeving	CO2 emissie	Uitstoot van CO2 (vanuit bronnen) gebaseerd op milieujaarverslagen van bedrijven zoals onderzocht door emissieregistratie.nl.	Index vanaf 1990	Emissieregistratie.nl
	Fijnstof	Aanwezigheid van fijnstof PM2,5 in de atmosfeer.	in kg (berekend, niet gemeten)	Emissieregistratie.nl
	Leefbaarheid woonbuurt	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen over hun woonbuurt en percentage mensen dat vindt dat de woonbuurt erop vooruit is gegaan, achteruit is gegaan, of gelijk is gebleven. Vergelijking Noord-Holland met Nederland.	Rapportcijfer en percentuele verdeling van de drie categorieën.	CBS

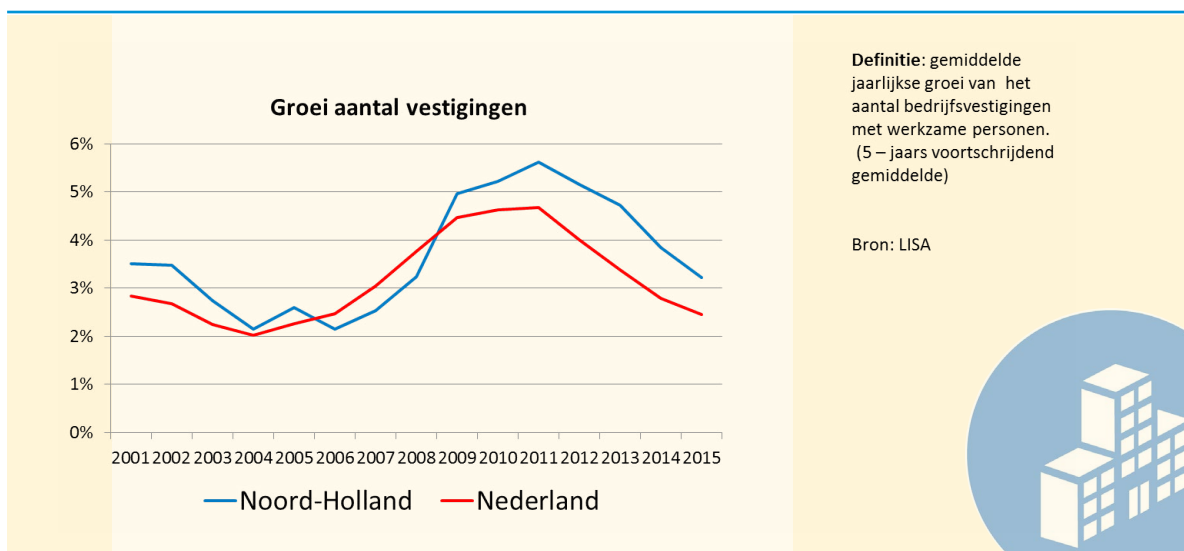

GRAFIEKEN BEHORENDE BIJ INDICATOREN DASHBOARD WELVAART EN WELZIJN

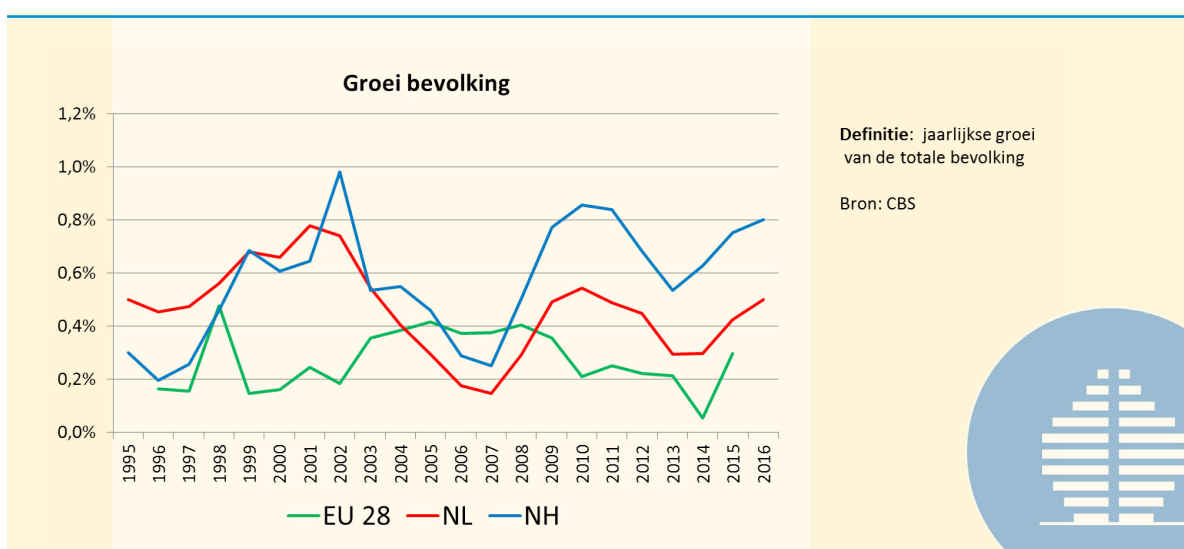
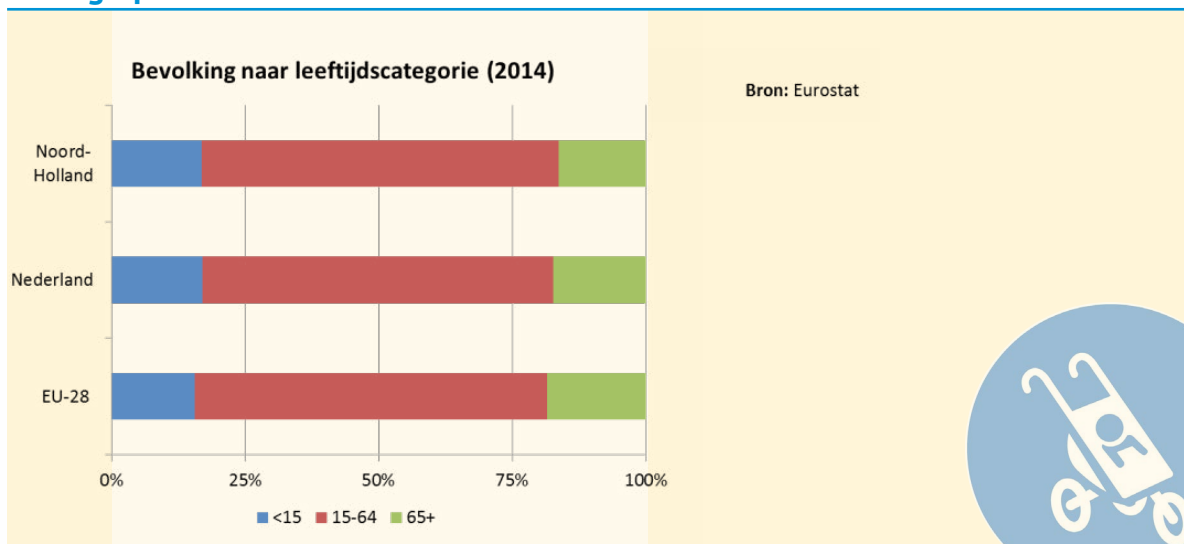
BIJLAGE

Economie

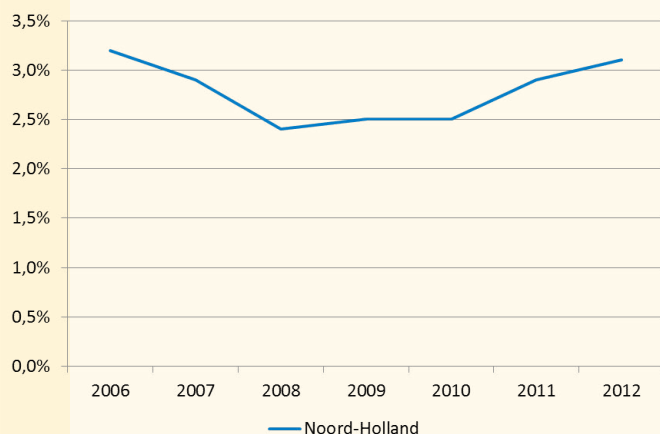

Demografie

Wonen

Woningtekort

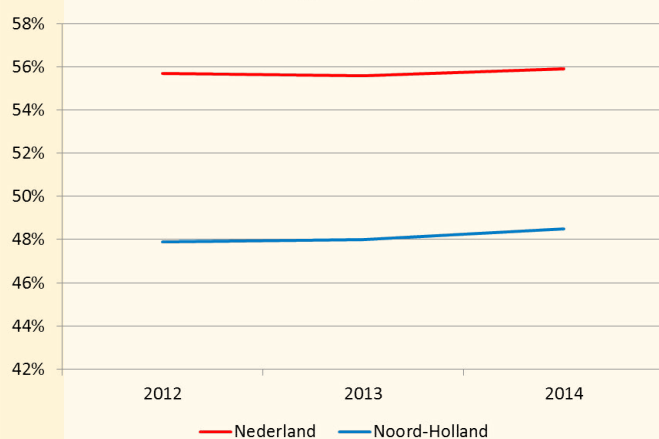

Definitie: woningtekort is het verschil tussen de op basis van huishoudens berekende woningvraag en de omvang van de woningvoorraad. Uitgedrukt als % van de bestaande woningvoorraad.

Bron: CBS

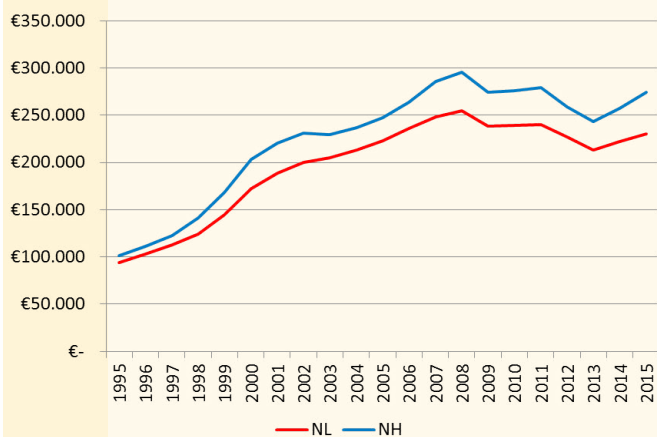
% Eigen woning

Bron: CBS

Waarde koopwoningen

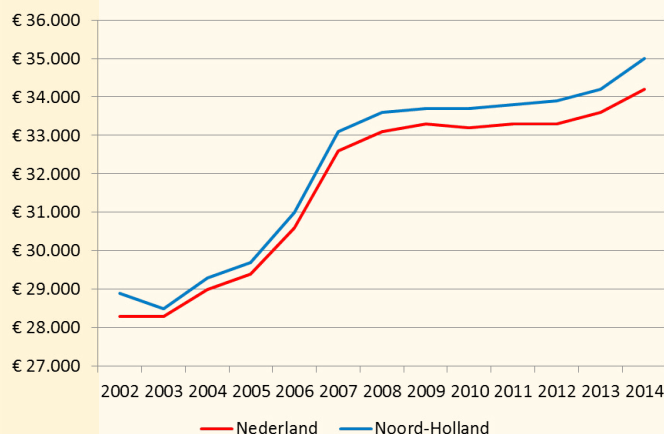
Definitie: gemiddelde verkoopprijs van verkochte woningen.

Bron: CBS

Inkomen en vermogen

Gemiddeld besteedbaar inkomen

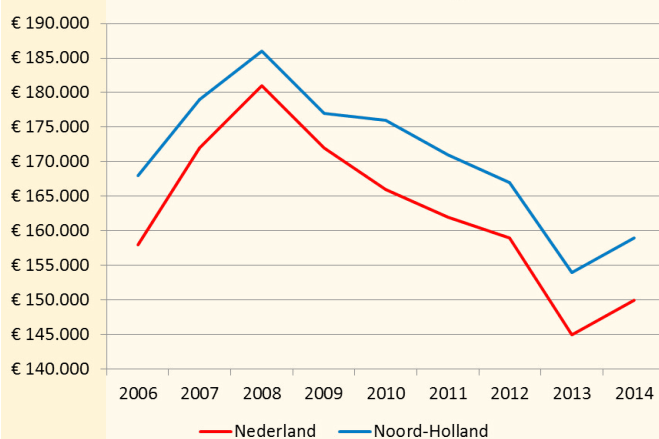
Definitie: gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden.

Bron: CBS

Opm. de gemiddelde omvang van een huishouden in NH is iets kleiner dan gemiddeld in NL dus als we het per inwoner berekenen dan wordt het verschil NH-NL groter

Gemiddeld totaal vermogen

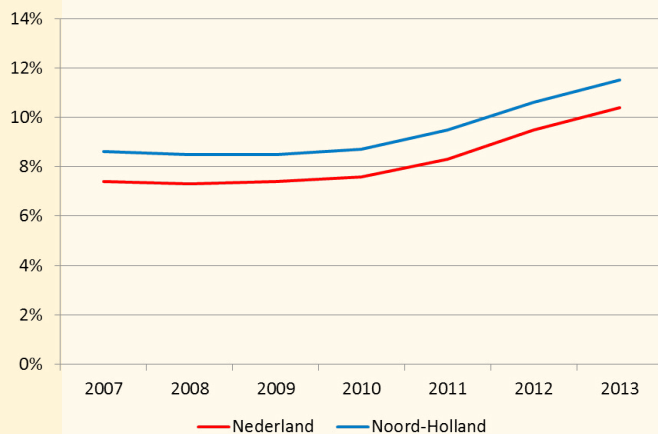
Definitie: gemiddeld vermogen per huishouden .

Bron: CBS

Opm. Omdat een groot deel van het vermogen van huishoudens bestaat uit de waarde van de eigen woning (verminderd met hypotheekschuld) wordt de ontwikkeling van deze indicator sterk beïnvloed door de prijsontwikkeling op de huizenmarkt.

Langdurig laag inkomen

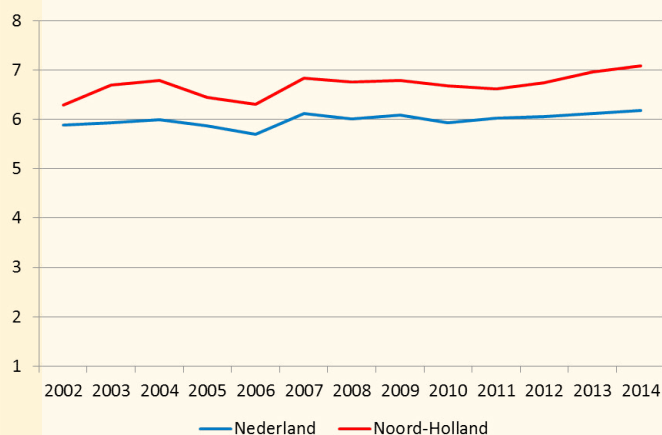

Definitie: % huishouden met tenminste gedurende 1 jaar een inkomen onder de vastgestelde lage inkomens grens

Bron: CBS

Inkomensongelijkheid

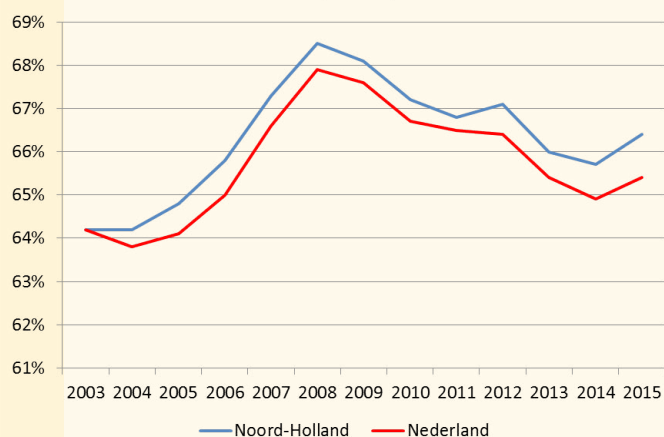
Definitie: ratio 80-20 : is een maatstaf voor inkomensongelijkheid. Als alle huishoudens hetzelfde inkomen hebben, is de ratio 80/20 gelijk aan 1. De ratio 80/20 heeft geen bovengrens. De ratio 80/20 wordt berekend als de verhouding van het totale inkomen van de 20 procent hoogste inkomens en het totale inkomen van de 20 procent laagste inkomens.

Bron: CBS

Werk

Arbeidsparticipatie

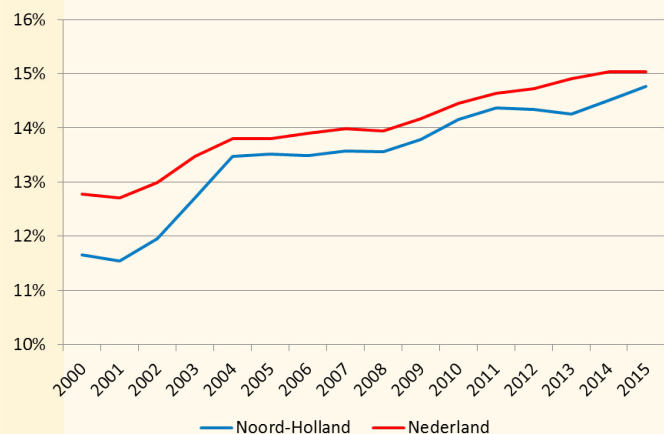
66,4%

Definitie: Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking) tussen 15 en 75 jaar die in Nederland/NH wonen.

Bron: CBS

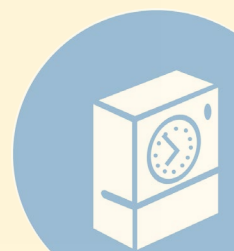

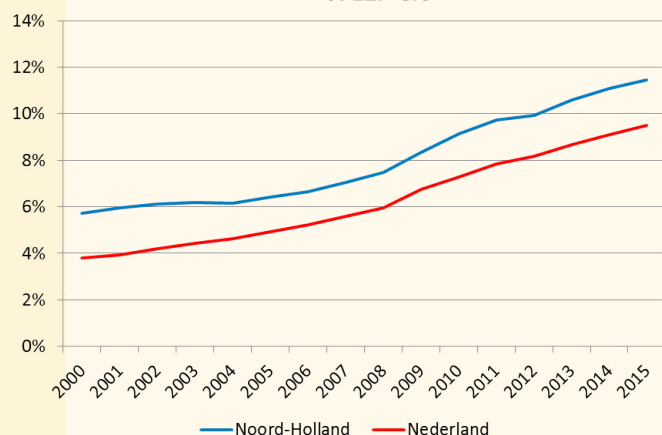
Banen Parttime

Definitie: % parttime banen: Het aantal personen dat minder dan 12 uur per week werkzaam is als aandeel van het totaal aantal banen

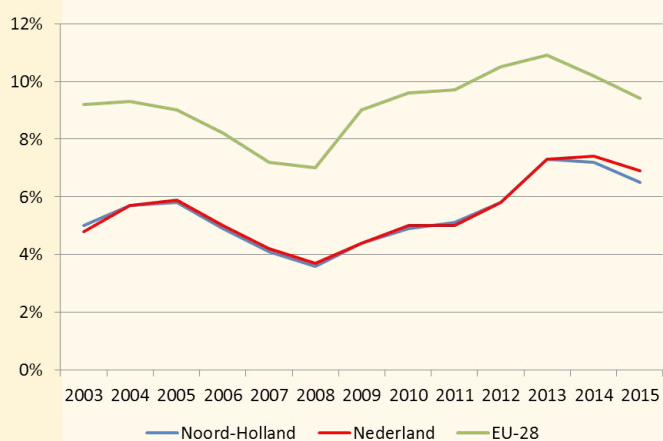
Bron: LISA

% ZZP-ers

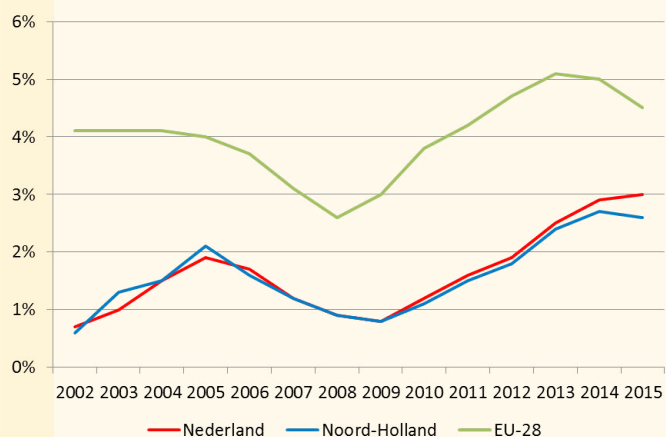
Definitie: % ZZP-ers . Het aantal personen dat werkzaam is in een bedrijf met 1 werkzame persoon als aandeel van het totaal aantal banen

Bron: LISA

Werkloosheid

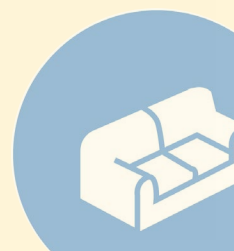
Definitie: De werkloze beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar die in Nederland /NH wonen als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking.

Bron: CBS en Eurostat

Langdurige werkloosheid

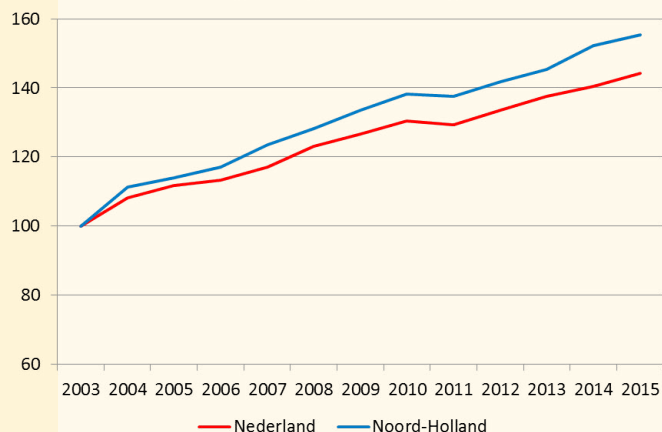
Definitie: Langdurige werkloosheid (12 maanden en langer) als percentage van de actieve bevolking tussen 15 en 74 jaar

Bron: Eurostat

Opleiding

Opleidingsniveau hoog

1,5%

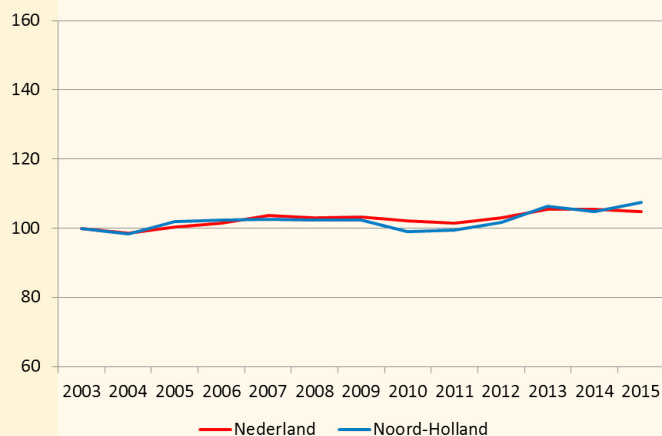
Definitie: Opleidingsniveau hoog omvat onderwijs op het niveau van hbo of wo.

Bron: CBS

Geïndexeerd met basisjaar 2003 op 100

Opleidingsniveau middelbaar

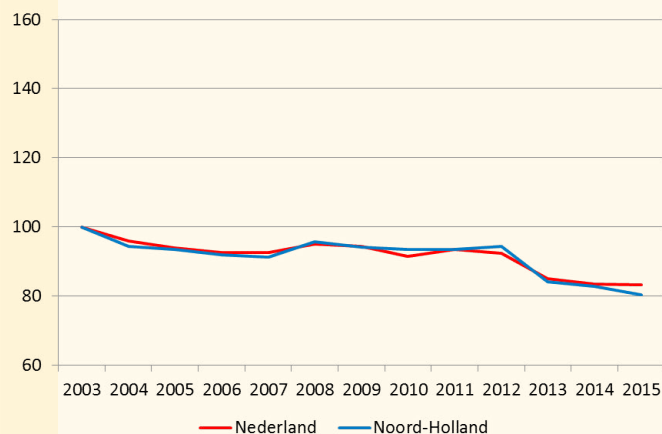

Definitie: Opleidingsniveau middelbaar omvat de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo-2), de vakopleiding (mbo-3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4)

Bron: CBS

Opleidingsniveau laag

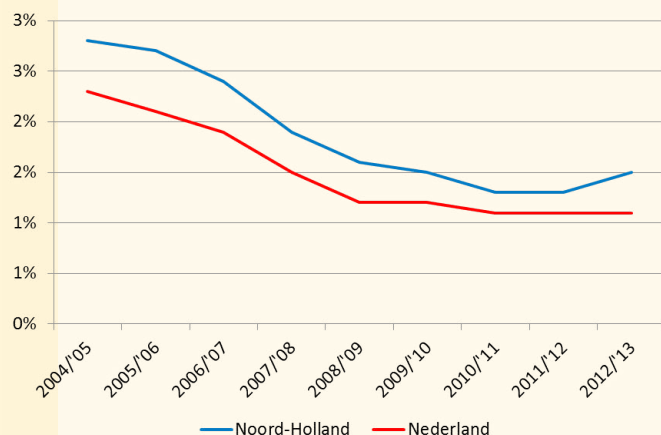

Definitie: Opleidingsniveau laag omvat onderwijs op het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo of de assistentenopleiding (mbo-1).

Bron: CBS

Voortijdig schoolverlaters

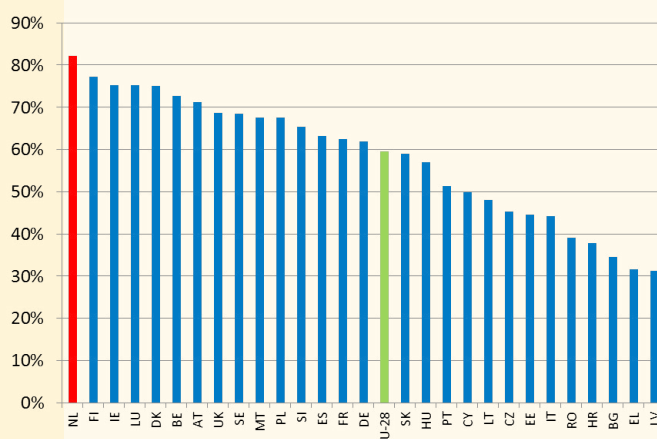
Definitie: De voortijdig schoolverlaters (jaarlijkse aanwas) vanuit het voortgezet onderwijs (vo), het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). Het betreft leerlingen van 17 jaar of jonger die in een bepaald schooljaar het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Het gaat hierbij om de nieuwe aanwas van schoolverlaters gedurende dat schooljaar.

Bron: CBS

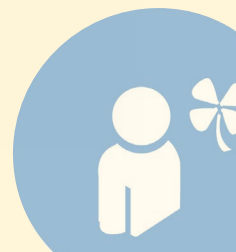
Levensgeluk

Mensen gelukkig in EU-28 (2013)

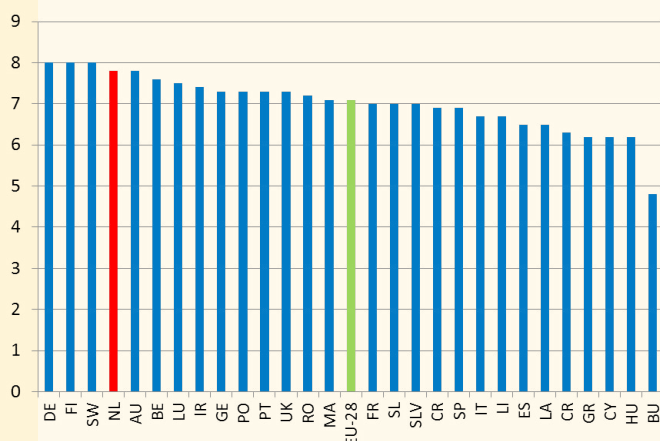

Definitie: Percentage bevolking dat zich (bijna) altijd gelukkig voelt, 2013. Nederland afgezet tegen EU.

Bron: CBS, "Nederland langs de Europese meetlat 2016".

Tevredenheid met het leven in EU-28 (2013)

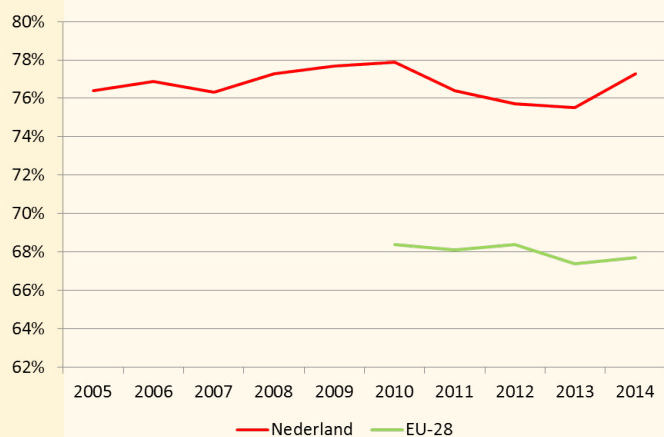

Definitie: Met een rapportcijfer van 0 tot en met 10 hebben inwoners van de EU-28 aangegeven hoe tevreden zij zijn met het leven. In de grafiek is Nederland afgezet tegen het EU gemiddelde.

Bron: Eurostat

Tevreden met gezondheid

Definitie: Self-perceived health: the concept is operationalized by a question on how a person perceives his/her health in general using one of the answer categories very good/good/fair/bad/very bad.

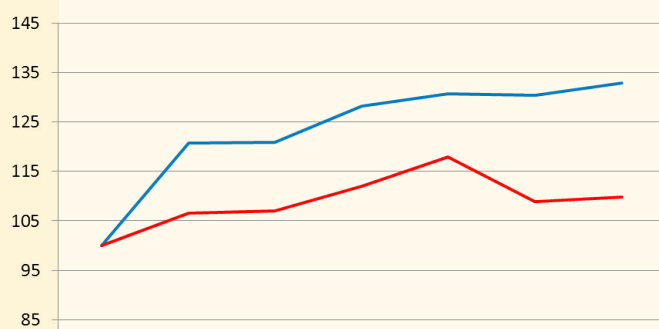
Bron: Eurostat

Grafiek: Percentage mensen van 16 jaar en ouder van de totale populatie dat hun gezondheid benoemen als heel goed en goed.

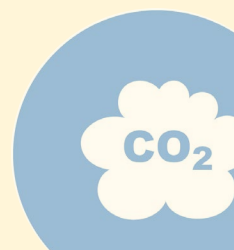
Milieu & leefomgeving

CO₂ emissie

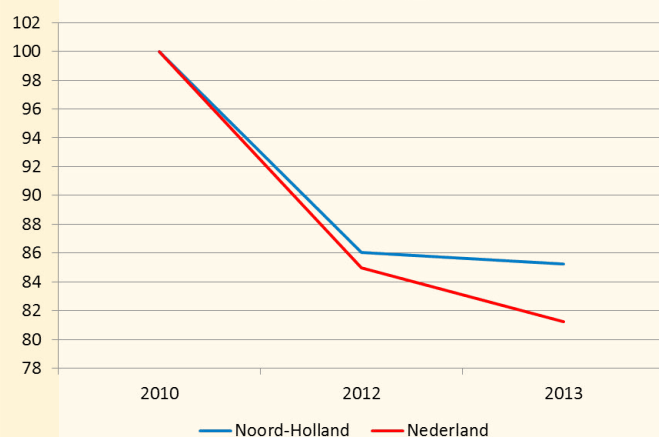

Definitie: Ontwikkeling geïndexeerd op het jaar

Bron: Emissieregistratie

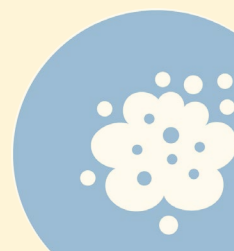

Fijn Stof (PM 2,5)

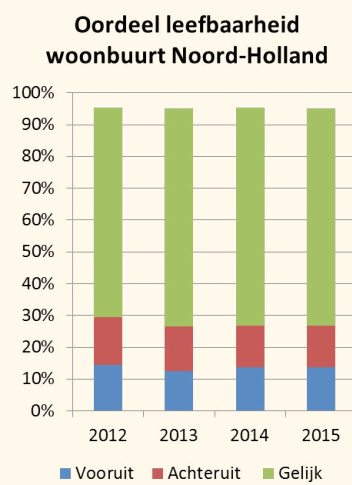
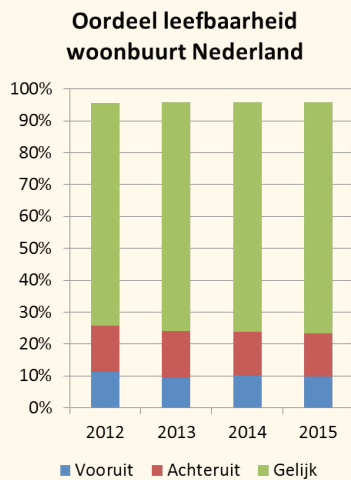

Definitie: ...

Bron: Emissieregistratiesysteem

Leefbaarheid woonbuurt

Definitie: het percentage inwoners dat vindt dat de woonbuurt vooruit, achteruit is gegaan of gelijk gebleven is. Gevraagd is: 'Vindt u dat de buurt waarin u woont in de afgelopen 12 maanden vooruit is gegaan, achteruit is gegaan of gelijk is gebleven?'

Bron: CBS

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Eindredactie

Provincie Noord-Holland
Directie Beleid | Sector Regionale Economie en Erfgoed

Fotografie

Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging

Xeroxmediaservices

Haarlem, augustus 2016